

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ПУНОЛЕТНИ КОРИСНИЦИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2015.

Београд,

август 2016. године

Листа скраћеница

ЦСР – Центар за социјални рад

СЗ – Социјална заштита

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

НСП – Новчана социјална помоћ

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

УТНП – Увећани додатак за помоћ и негу другог лица

РС – Република Србија

ЕУ – Европска Унија

УН – Уједињене нације

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

МУП – Министарство унутрашњих послова

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

БДП – Бруто домаћи производ

ПИО – Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање

ЕУ SILC - Анкета о приходима и условима живота

САДРЖАЈ

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР.....	4
ПУНОЛЕТНИ КОРИСНИЦИ СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2015.ГОДИНИ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ	5
ПОРОДИЦА У КРИЗИ/ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ.....	15
КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА.....	22
ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ.....	31
КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА	41
МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ.....	49

ПРЕДГОВОР

„Пунолетни корисници у систему социјалне заштите у 2015.“ други је по реду извештај у којем се представљају статистички подаци о пунолетним корисницима система социјалне заштите.

Извештај о пунолетним корисницима социјалне заштите заједно са извештајем „Деца у систему социјалне заштите у 2015.“ представља целовит увид у специфичности положаја и потреба корисника у систему, док такође омогућава и праћење података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о пунолетним корисницима из следећих институција: установе социјалне заштите – центри за социјални рад, установе за смештај деце и младих и установе за смештај одраслих и старијих; Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Републичког завода за статистику, Републички Фонда за ПИО и Центра за заштиту жртава трговине људима.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Пунолетни корисници система социјалне заштите у 2015. години – општи показатељи
2. Породица у кризи/породице у потреби за подршком
3. Корисници жртве насиља
4. Особе са инвалидитетом
5. Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања
6. Социо-материјално угрожени корисници

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење корисника у систему социјалне заштите, коме доприноси и ова публикација.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини. Надамо се да ће овај извештај послужити и као подстицај за будућа истраживања и анализе, те да ће помоћи у планирању и спровођењу политика једнаких могућности.

У Београду, августа 2016.

Директор

Предраг Петровић

ПУНОЛЕТНИ КОРИСНИЦИ СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2015. ГОДИНИ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

- У протекле две деценије, демографска слика Србије обележена је неповољним процесима депопулације и демографског старења становништва. Резултати Пописа из 2011. године показују да се број становника Србије смањило у односу на број становника забележен Пописом из 2002. године, док резултати процена РЗС потврђују наставак овог тренда и у 2015. години (Графикон 1).
- Иако се број становника РС континуирано смањује, број корисника социјалне заштите на евиденцији ЦСР је у континуираном порасту (Графикон 2). У 2015. години број корисника социјалне заштите износио је 697.428, чиме је настављен тренд раста броја корисника социјалне заштите у Србији у петогодишњем периоду. У односу на 2011. годину, број корисника ЦСР је порастао за 15,5%.
- Србију карактерише неравномерна регионална дистрибуција становништва, односно концентрација становништва у београдском региону, који је у расподели становника равномеран са свим осталим регионима. Међутим, регионална дистрибуција корисника социјалне заштите не прати дистрибуцију у општој популацији Србије. За разлику од дистрибуције становништва Србије, најмањи удео корисника социјалне заштите је из најнасељенијег, београдског региона са 5,6% (Графикон 3). Највећи удео становништва које користи услуге социјалне заштите, тј. 12,2%, је у региону Јужне и Источне Србије што је у складу са економском развијеношћу РС (овај регион је најнеразвијенији регион у РС, па је разумљива већа подршка социјалне заштите). Ипак, висок удео корисника социјалне заштите у Војводини (11,1% становништва Војводне су корисници СЗ), који је готово на нивоу региона Јужне и Источне Србије (испред Шумадије и Западне Србије, која је притом и слабије развијен регион), наставак је трендова од раније и отвара питања о ефикасности и ефективности социјалне заштите. С једне стране могуће је закључити да су услуге социјалне заштите доступније становништву Војводине, али даље закључивање имплицира потребу за анализом таргетирања корисника на нивоу РС, као и потребу за детаљнијим истраживањима доступности и ефикасности.
- Према типу насеља, односно класификацији – градско и остало становништво, у Србији доминира градско становништво са 59,4% (Графикон 4), и код пунолетног и код малолетног становништва. У структури пунолетних корисника СЗ према месту пребивалишта у 2015. години је такође доминирало градско становништво (Графикон 5), дакле прати структуру опште популације.
- Паралелно са процесом депопулације, односно смањења броја становника РС, одвија се процес демографског старења, тј. континуираног смањења броја деце (2002. – 1.467.273, 2011. – 1.262.126, 2015. – 1.230.469) (Графикон 6). Према Процени РЗС за 2015. годину, удео деце је 17,3%, а резултати пројекција РЗС показују да ће се у наредних тридесет година, интензиван процес демографског старења наставити, што значи да ће се удео лица старијих од 65 година повећати за 8%, а удео деце млађе од 15 година у укупном становништву смањити на 11,7%.

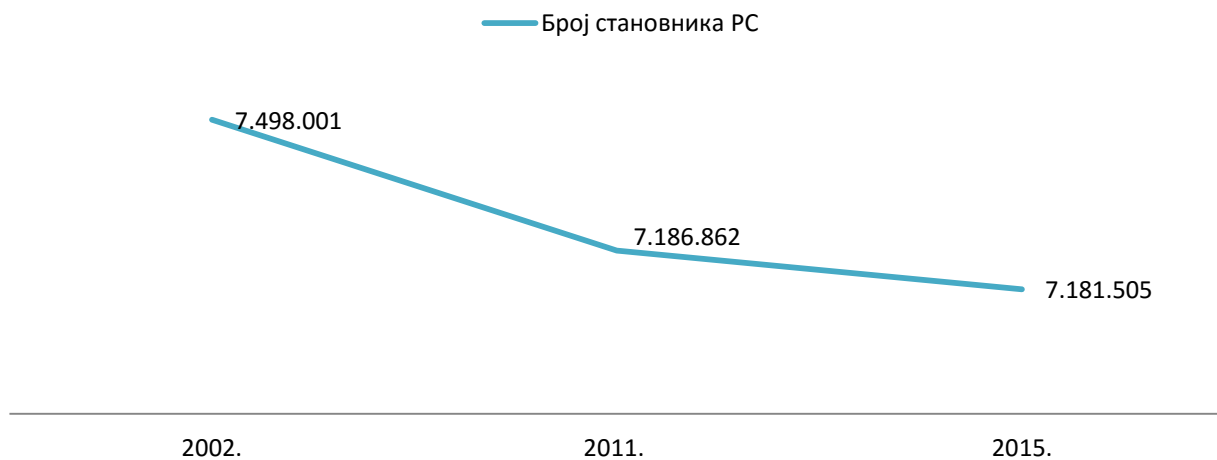
- У систему социјалне заштите, континуирано се одвијају процеси који не прате демографске процесе у општој популацији, већ су последица економских тешкоћа. Наиме, у свим старосним категоријама корисника СЗ присутан је тренд повећања броја корисника (Графикон 7), док структура корисника СЗ одступа од структуре опште популације (Графикон 8).
- У односу на укупно становништво (подаци процене РЗС за 2015.), у 2015. години расте удео корисника ЦСР у односу на укупну популацију. У 2015. години удео корисника социјалне заштите у становништву Србије износи 9,8%, за разлику од 2014. када је износио 9,5%. Удео појединачних старосних група корисника ЦСР у популацији РС такође је у порасту, изузев у старијој групи корисника чији удео стагнира (Графикон 9).
- Структура становништва према полу је уједначена (Графикон 10), са већим уделом женског 51,3%, у односу на 48,7% становника мушког пола. Исти однос је забележен и у популацији пунолетног становништва, док је међу децом (до 18 година), већи удео дечака са 51,5% у односу на 48,5% девојчица. Веће одступање је у категорији старијег становништва, са већим уделом жена од 57,8%, у односу на 42,2% мушкараца.
- Полна структура пунолетних корисника ЦСР прати структуру укупне популације са нешто већим уделом женских корисника, односно 53,4% у 2015. години, у односу на 46,6% мушкараца (Графикони 11).
- Одступање од уравнотежене полне структуре корисника СЗ, нарочито је уочљиво у групацији старијих корисника. Удео жена корисника ЦСР значајно је већи у групи старијих корисника ЦСР (старији од 65 година). У 2015. години у групи старијих корисника ЦСР чак 61% корисника чиниле су жене, у односу на 39% мушкараца. Веће потребе жена старијих од 65 година за услугама СЗ, подударују се са налазима *Анкете о приходима и условима живота – SILC*, Републичког завода за статистику из 2013. године. Наиме, резултати ове анкете указују да је стопа ризика од сиромаштва према старосној структури уједначена, са нешто већом стопом ризика за мушкарце узраста од 18 – 24 године. Најизразитије одступање је у групацији старијих тако да стопа жена старијих од 65 година у ризику од сиромаштва износи 22,5, за разлику од стопе мушкараца (старијих од 65 година) у ризику од сиромаштва која износи 15,3.
- Старење становништва је кључни изазов демографских процеса. Једна од импликација процеса старења је промена у равнотежи свих старосних група – услед ниских стопа фертилитета и негативног природног прираштаја долази до смањења млађе популације, што доводи до тога да ће се, тренутно висок удео радно способне популације у блиској будућности, смањивати и прелазити у категорију старијег становништва којем ће бити потребна помоћ државе (превасходно здравствена).
- Повећавање коефицијента зависности између радно активне и неактивне популације, као и могућност повећања коефицијента између здраве и болесне популације, има последице на специфичне друштвене области и на систем социјалне заштите: одрживост пензионог и здравственог система, потребе за иновативним политикама у области запошљавања које би узеле у обзир старење радно активне популације, потребе за програмима дуготрајног збрињавања, итд. На ширем друштвеном плану, старење доприноси радикалним променама у свим аспектима живота и отвара питања како ће се социјална заштита и друштво у целини, на адекватан и одржив начин, прилагодити изазовима које отварају процеси демографског старења становништва.

- У Србији је према резултатима Пописа из 2011. године и економској активности било 2.971.220 економски активног¹ и 4.215.642 економски неактивног становништва² (Графикон 12). У категорији економски активног становништва већи је удео запосленог становништва 78%, али с обзиром да економски активно становништво чини „радну снагу“, изразито је неповољан висок удео незапослених у овој категорији, који чине чак 22%. У апсолутним бројевима, у Србији је 2011. године укупно 2.304.628 запосленог становништва, а 666.592 лица из континента „радне снаге“ незапослено.
- Резултати Анкете о радној снази из 2015. године, чији је циљ прикупљање података о радним карактеристикама становништва и процена укупне радне снаге у земљи, тј. добијање података о три основна, међусобно искључива континента становништва старог 15 и више година³ су неповољни (Табела 1).
- Упоредни приказ кретања броја корисника пензија у Србији од 2009 – 2013. године Републичког фонда за ПИО приказује импликације процеса демографског старења на буџет Републике Србије (Табела 2). Број корисника пензија је у континуираном порасту (2009 – 1.603.668, 2013 – 1.722.649, 2015 – 1.735.942). Поред ових неповољних појава, ниво БДП-а и остали неповољни показатељи економског раста, кретање стопа незапослених, итд., указују да је евидентан наставак притиска на систем социјалне заштите који се налази пред изазовима који отварају питања његове улоге, ефективности и одрживости.
- Резултати Анкете о приходима и условима живота (SILC – 2015.) којом се мери изложеност ризику од сиромаштва показују да је категорија старијег становништва (старији од 65 година, категорије у којој је висок удео корисника пензија) мање изложена ризику од сиромаштва у односу на остале категорије (Графикон 13). У 2015. години праг ризика од сиромаштва (релативне линије сиромаштва) износио је 14.920,00 динара просечно месечно за једночлано домаћинство, 26.856,00 динара за домаћинства са двоје одраслих и једним дететом старости до 14 година и 31.332,20 динара за четворчлано домаћинство са двоје деце до 14 година. Резултати анкете су такође показали да највишу стопу ризика од сиромаштва имају лица у домаћинствима која чине две одрасле особе са троје или више деце до 18 година (35,8%) и самохрани родитељи са једним или више издржаване деце (35,4%).

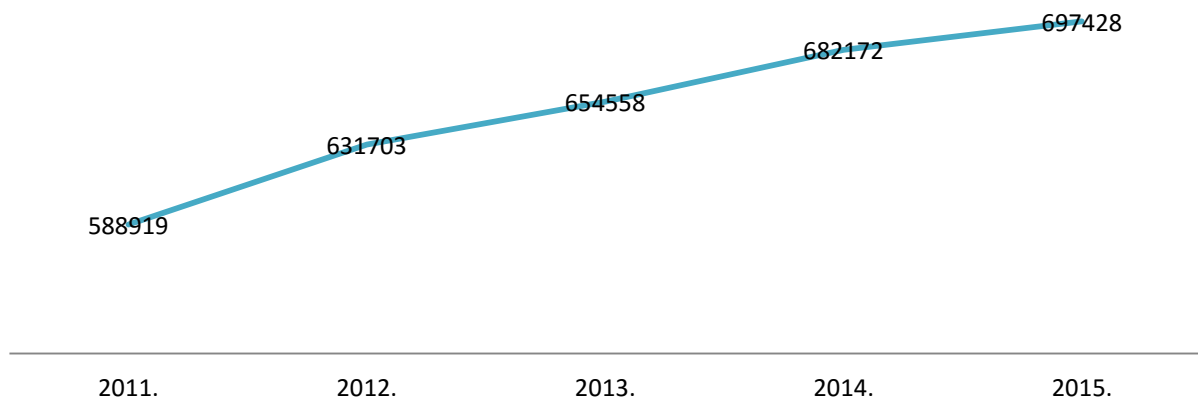
¹ Категорија економски активних лица (концепт „радне снаге“) обухвата лица старија од 15 година која обављају занимање, или су незапослена

² Према међународним препорукама, лица која у недељи пре Пописа нису радила нити тражила посао, сматрају се економски неактивним

³ Запослена, незапослена и неактивна лица

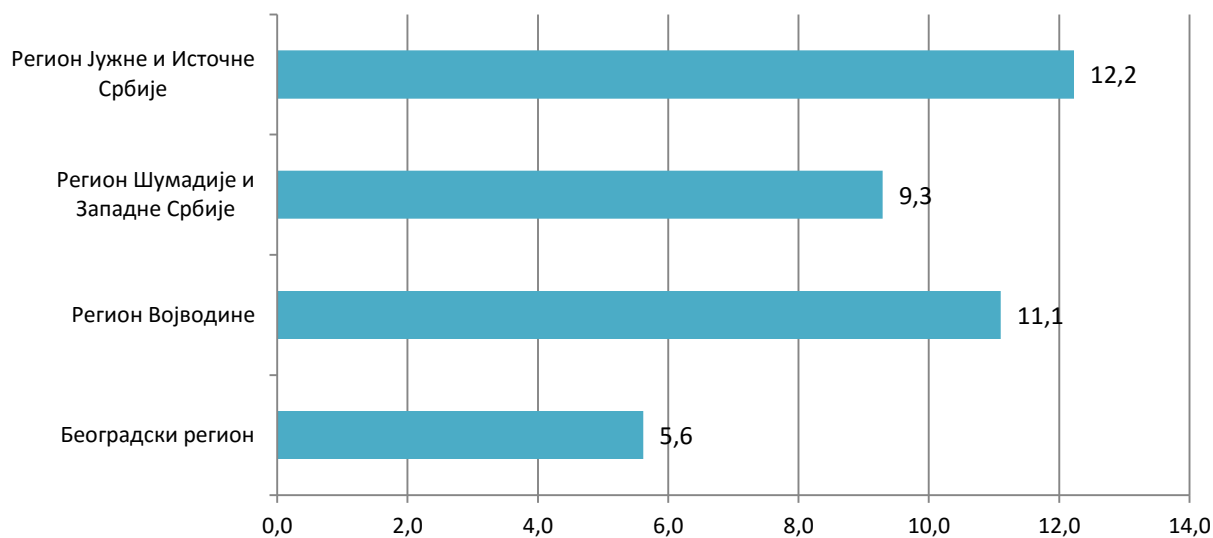
Графикон 1 – Становништво РС, 2002., 2011. и 2015.

Извор: Попис 2002 и 2011, Процена РЗС за 2015..

Графикон 2 – Корисници центара за социјални рад, 2011 – 2015.

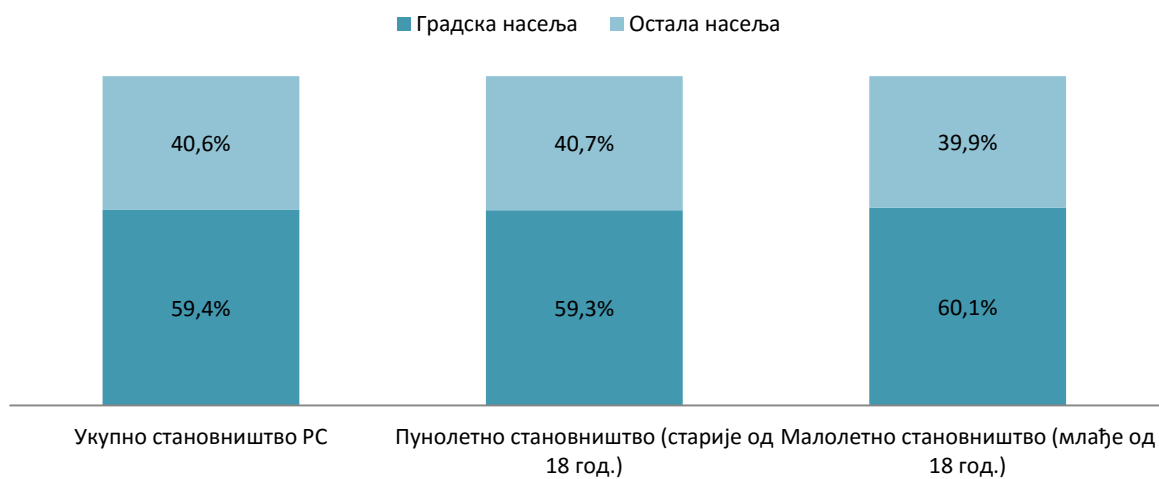
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3 – Удео корисника СЗ у укупној популацији РС, 2015. година

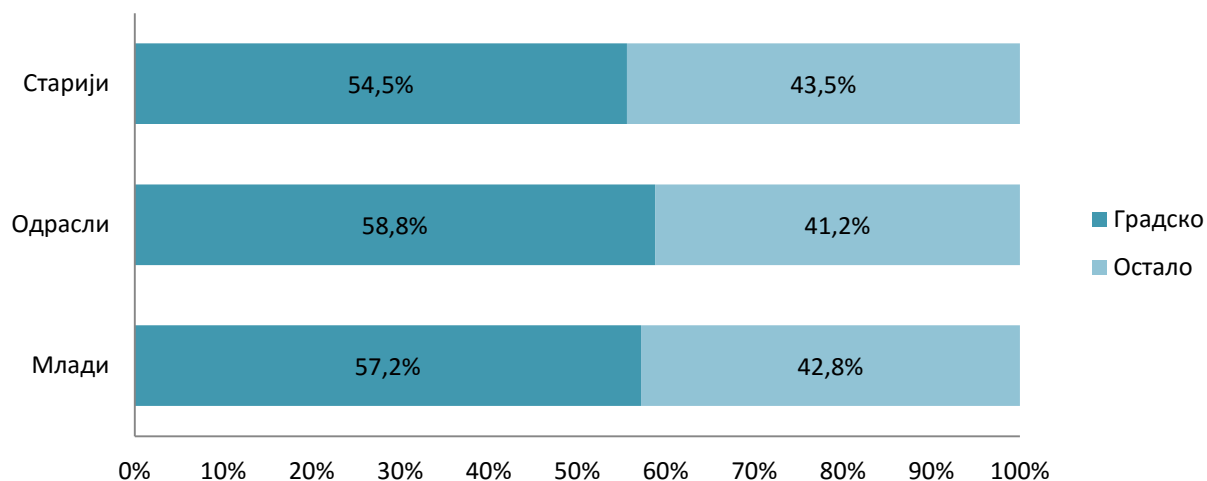
Извор: РЗС – Процена становништва за 2015. годину и Извештаји ЦСР

Графикон 4 – Становништво према типу насеља, Попис из 2011. (у %)

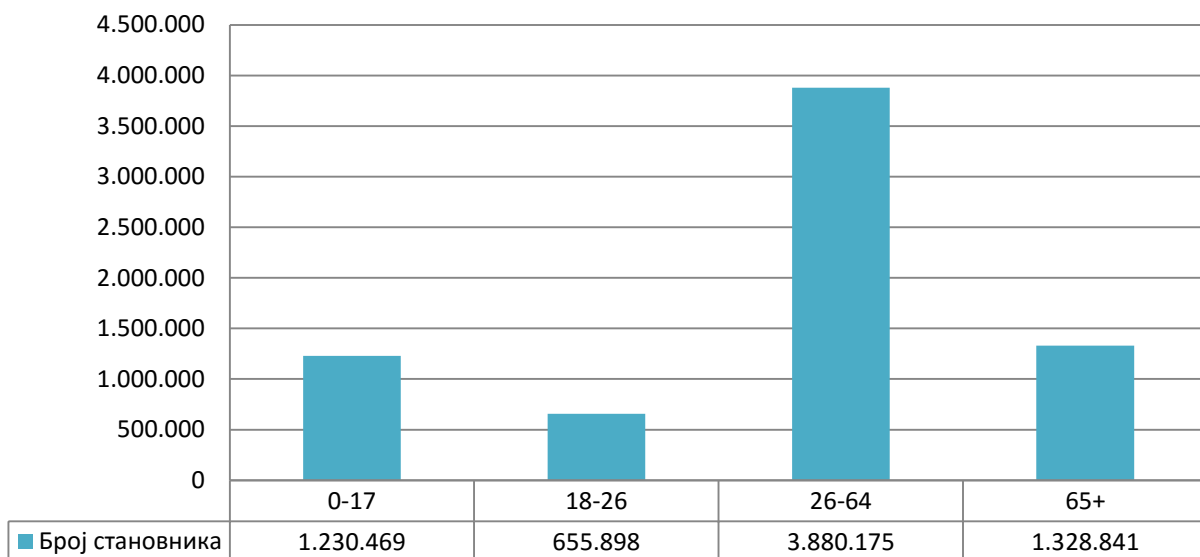
Извор: РЗС – Попис из 2011. године

Графикон 5 – Пунолетни корисници према месту пребивалишта, 2015. (у %)

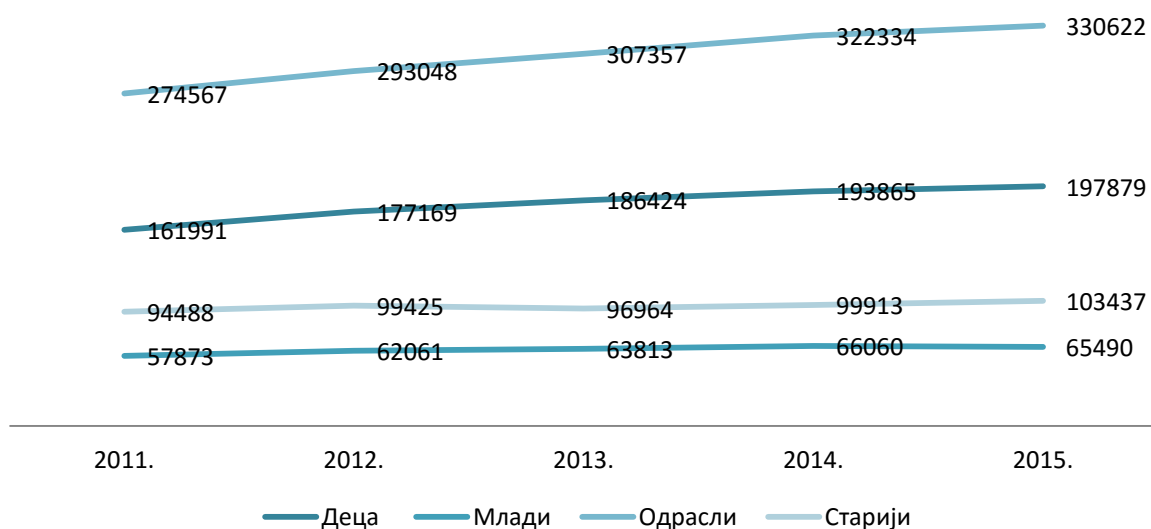
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6 - Становништво РС према старости, 2015.

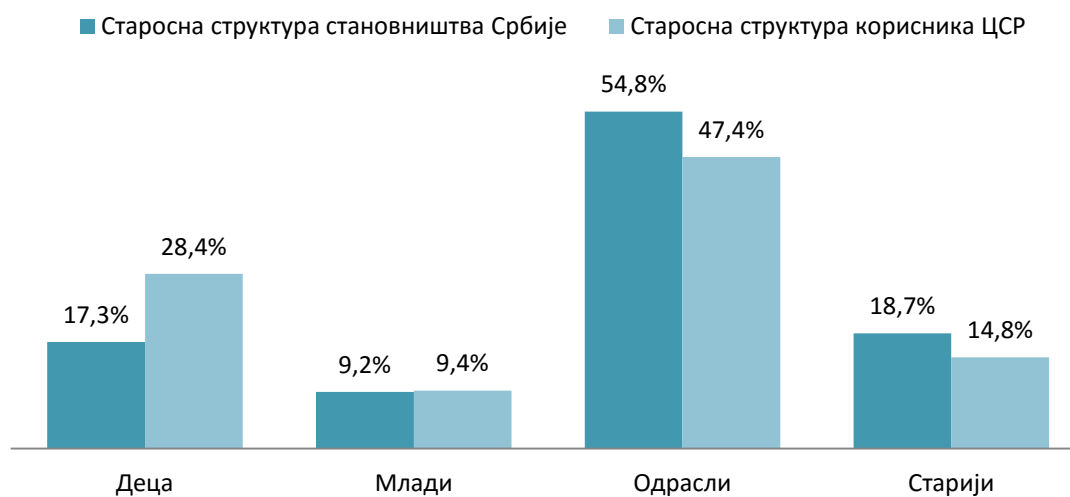
Извор: РЗС – Процена за 2015. годину

Графикон 7 – Корисници СЗ према старости, 2011 - 2015.

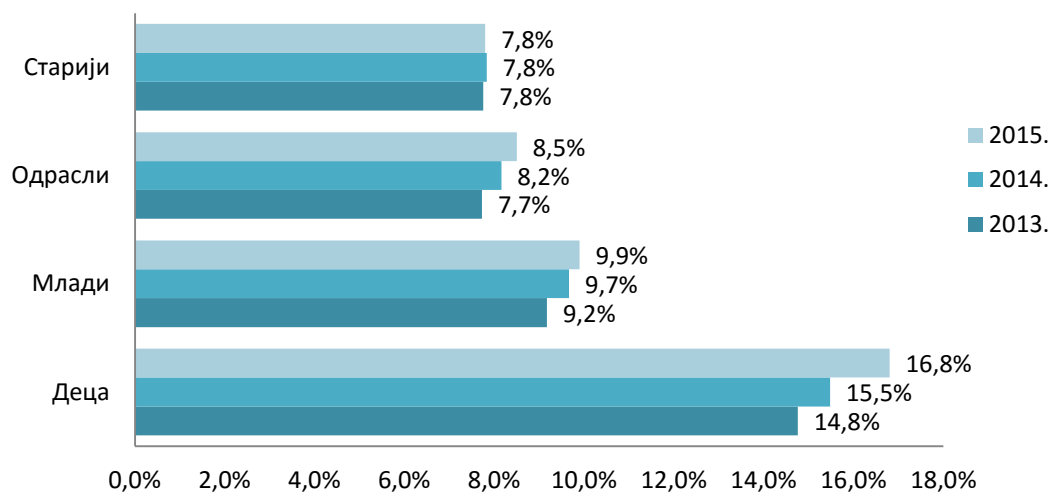
Извор: РСЗ – Извештаји ЦСР

Графикон 8 – Корисници СЗ према старости, 2015. (у %)

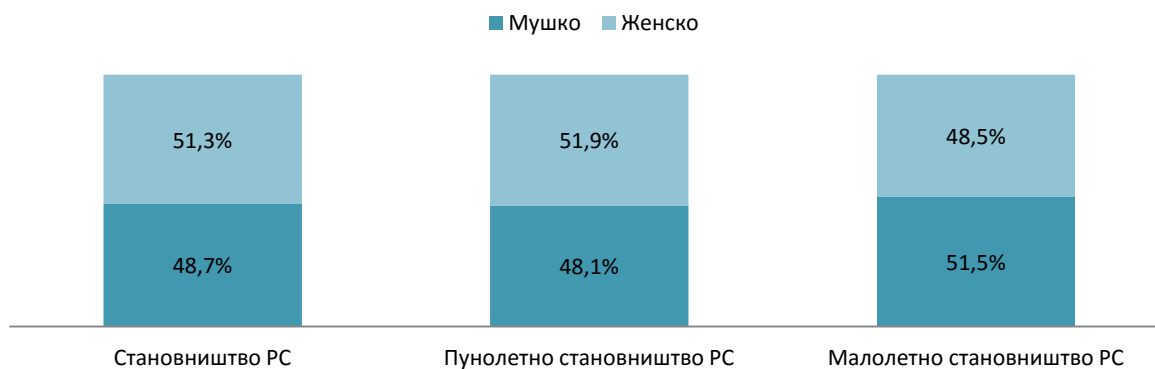
Извор: РСЗ – Извештаји ЦСР, РСЗ - Процена за 2015. годину

Графикон 9 – Удео корисника СЗ у укупном становништву, 2013 - 2015. (у %)

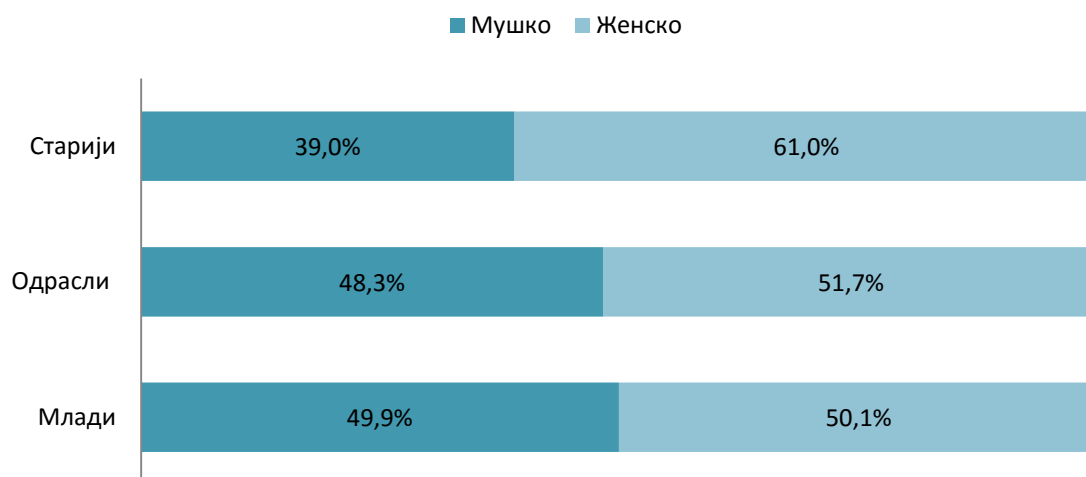

Извор: РСЗ – Извештаји ЦСР, РСЗ - Процена за 2015. Годину

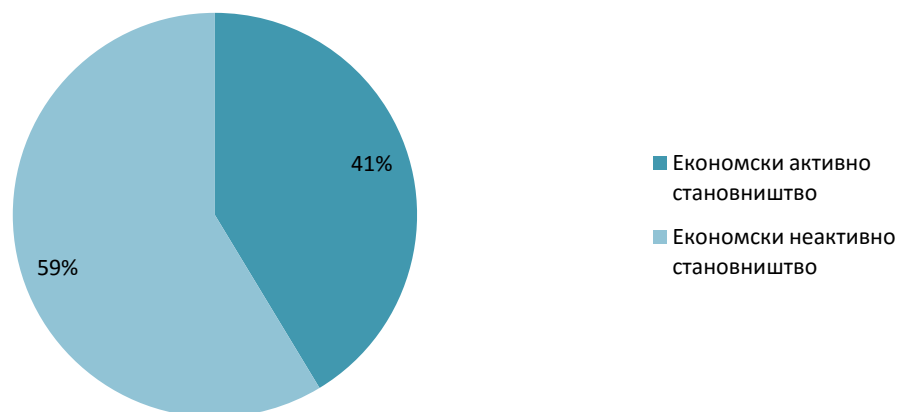
Графикон 10 – Становништво према полу, Попис 2011. (у %)

Извор: РСЗ – Попис из 2011. године

Графикон 11 – Пунолетни корисници СЗ према полу, 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 12 – Становништво према економској активности, Попис из 2011. (у %)

Извор: РЗС – Попис из 2011. Године

Табела 1

Основни показатељи тржишта рада, 2014. и 2015. – упоредни преглед, (у %)		
	2014. Годишњи просек	2015. Годишњи просек
Стопа незапослености	42,0	42,5
Стопа запослености	19,2	17,7
Стопа неактивности	48,1	48,4
Стопа неформалне запослености	21,2	20,4

Извор: РЗС - Анкета о радној снази 2014. и 2015.

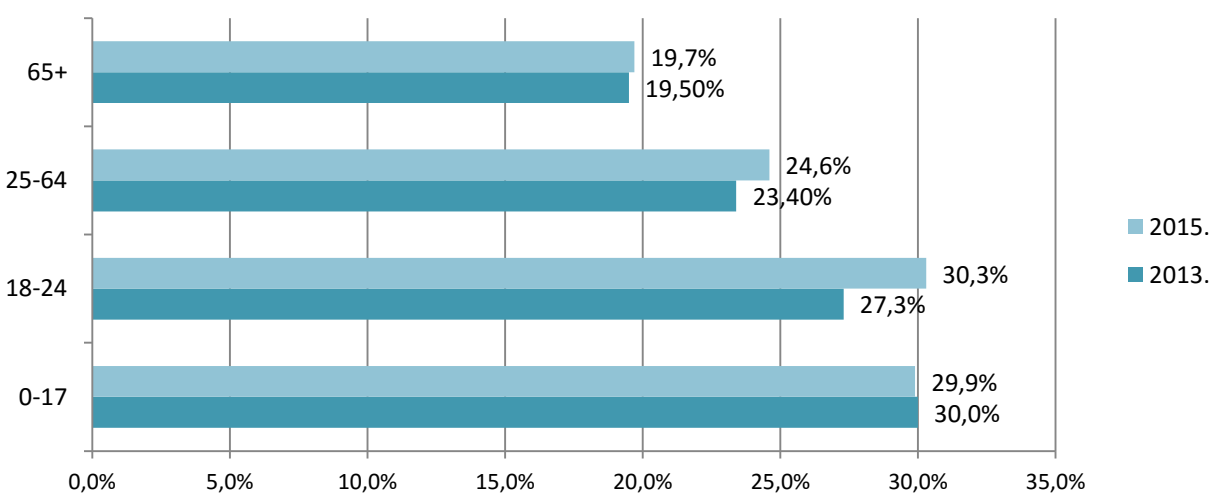
Табела 2

КОРИСНИЦИ ПЕНЗИЈА, 2011 – 2015.,
Стање 31. децембар

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања запослених, укупно	1 357 846	1 420 892	1 438 016	1.454.332	1.453.469
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања пољопривредника, укупно	218 948	215 530	212 597	207.783	200.923
Корисници права на основу пензијског и инвалидског осигурања самосталних делатности, укупно	61 851	66 718	72 036	77.047	81.550

Извор: Републички фонд за ПИО

Графикон 13 – Стопа ризика од сиромаштва према старости, 2013. и 2015. (у %)

Извор: РЗС – SILC 2013. и 2015.

ПОРОДИЦА У КРИЗИ/ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ

Породице у потреби за подршком и породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, инвалидитета или болести одраслих, сметњи у развоју, болести или проблема у понашању деце, поремећених породичних односа, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога, нису у стању да обезбеде адекватне услове за квалитетно задовољавање потреба својих чланова, а пре свега безбедан развој детета у породици.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе посредно су представљени преко појединца као корисника система СЗ, који је, условно речено, носилац потребе/проблема који доводи породицу у ситуацију потребе за подршком.

Субгрупе корисника система социјалне заштите који по својим карактеристикама припадају породицама у кризи су:

Породице са поремећеним породичним односима - породице са малолетном децом или породице одраслих чланова су хетерогена група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога.

Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права чине једну од највећих корисничких група у ЦСР. Центри за социјални рад податке о овим породицама региструју пре свега кроз број деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права (родитељи који су у поступку развода брака; споре се око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи и родитељи у спору око издржавања).

Породице у којима је угрожен најбољи интерес детета су породице у којима најбољи интерес детета, односно права или безбедност деце нису довољно осигурани или су угрожени. Овакве породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани, или по службеној дужности. ЦСР не води посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се региструју преко евидентиране деце чији је интерес угрожен из различитих разлога (нпр. један део ових породица је регистрован кроз евиденције о: деци која су занемарена, деци жртвама насиља, деци са проблемима у понашању и деци чији се родитељи споре око вршења родитељског права).

Мере за унапређење функција родитељства:

Надзор над вршењем родитељског права према Породичном закону чине мере превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права као механизми за заштиту најбољег интереса детета и омогућавање родитељима да врше родитељско право.

Превентивни надзор је низ поступака којим се интерес детета штити тако што се родитељу омогућава да заштити интерес детета (одређивање личног имена, располагање имовином, итд.). У односу на укупан број деце, ова мера се у протеклих 5 година изриче за просечно 1,5 % деце у социјалној заштити (1,18% од укупног броја деце 2009; 0,89% у 2014)

Корективни надзор је један од механизма којим располаже орган старатељства који се као мера примењује када је угрожен интерес детета у биолошкој породици, а постоји процена о постојању капацитета породице да постигне позитивну промену и унапреди своје родитељске

компетенције, односно да на примеренији начин одговори на потребе детета. У односу на укупан број деце, ова мера се у протеклих 5 година изриче за просечно 0,5% деце у социјалној заштити.

Мере корективног надзора су:

- Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права,
- Упућивање на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима,
- Захтев да положи рачун о управљању имовином детета.

Лишавање родитељског права према Породичном закону (члан 81), родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишавања родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права, или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права, а до делимичног лишавања родитељског права када родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права. Мере лишавања родитељског права су најрестриктивније мере органа старатељства које ЦСР покреће као предлоге суду, односно као поступке за заштиту права детета (Породични закон, члан 263).

Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета – у низу различитих мера за подршку деци из биолошких породица, постоје мере из Кривичног законика којима је сврха постизање позитивне промене у животу детета кроз деловање кривичним поступком на родитеље (чл. 193, 194, 196 и 388 Кривичног законика).

Услуге усмерене на подршку породици у кризи: већина услуга дефинисаних Законом о социјалној заштити су услуге усмерене ка појединцу. Ипак, ове услуге директно, или посредно, обезбеђују подршку и породици у кризи и породици у којој није довољно осигуран или је угрожен интерес детета. На пример, саветодавне услуге су усмерене и на породицу, а неке друге услуге (дневне услуге у заједници, подршка за самосталан живот) директно или посредно доприносе породицама у кризи којима је потребна подршка.

Саветодавно - терапијске и социо - едукативне услуге су, према Закону о социјалној заштити, усмерене ка породици и појединцу у кризи. Према члану 46 Закона о социјалној заштити ове услуге се пружају као вид помоћи појединцима и породицама које су у кризи, ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.

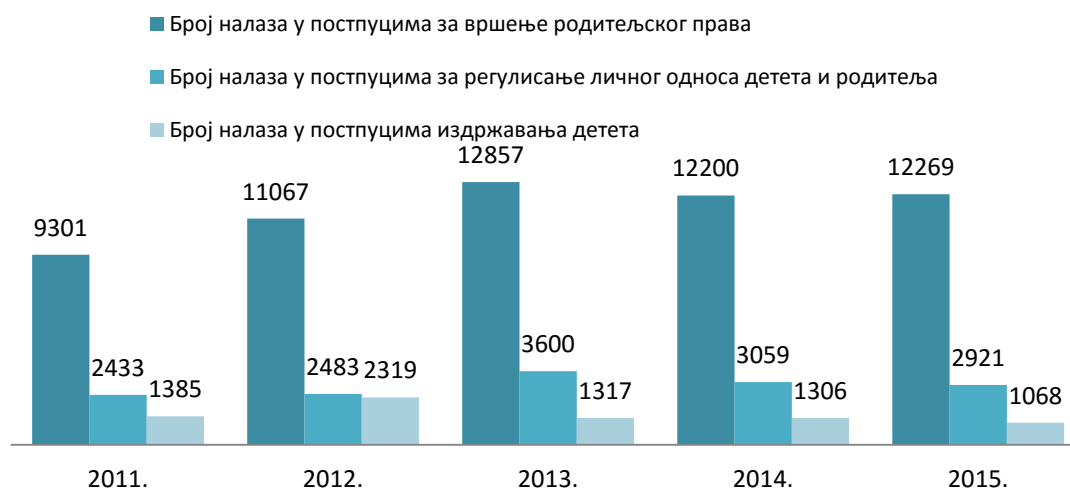
Група Саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга није стандардизована, и то је један од разлога зашто евиденције о пружању ових услуга у ЦСР нису уједначене, па самим тим ни поуздане. Са друге стране, постоје подаци о **активностима саветовања или саветодавног усмеравања**, које водитељи случаја непосредно обезбеђују породицама у оквиру редовног стручног поступка.

Преглед најважнијих запажања:

- Број поступака у којима су родитељи у спору око вршења родитељског права у 2015. години показује незнатан пад у односу на претходну годину, мерено на основу захтева достављених суду (Графикон 14). Процент спорова који се не окончавају нагодбом родитеља већ проценом органа старатељства, веома је висок и износи 72%, што указује на карактеристике и интензитет кризе у којима се породица налази.

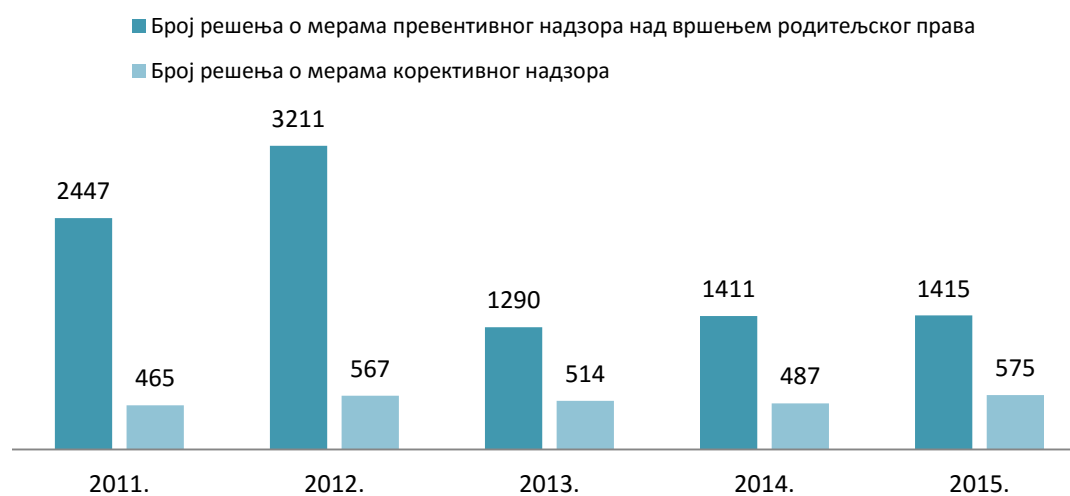
- Након континуираног опадања у неколико претходних година, број решења о мерама корективног надзора према родитељима у 2015. години показује пораст. Значајно је истражити ефективност ове мере за подршку породици и родитељима, те карактеристике непосредне праксе ЦСР у њеној примени (Графикон 15).
- Број покренутих поступака за лишење родитељског права у 2015. години је повећан за 14% у односу на прошлу годину. Податак је значајан, са једне стране у односу на планирање сталности за дете, а са друге стране у односу на разматрање праксе ЦСР у подршци родитељима и очувању биолошке породице (Графикон 16).
- ЦСР су, у складу са Кривичним закоником, у 2015. години против 166 родитеља покренули кривичне поступке због злостављања и занемаривања деце, а судовима доставили 146 мишљења. У односу на 2014. годину, број налаза и мишљења достављених суду је значајно смањен (Графикон 17). Број деце према чијим родитељима је покренут кривични поступак због занемаривања и злостављања је значајно смањен (у 2015. год. - 205 деце, а у 2014. год. 625 деце).
- У 2015. години број послова везаних за мишљења ЦСР према суду у поступцима издржавања других сродника износи 490, што је готово двоструко мање у односу на претходне две године (Графикон 18).
- Број налаза и мишљења везаних за супружничко издржавање у 2015. години је 151 што представља повећање за 41% у односу на 2014. годину (Графикон 19).
- ЦСР извештавају да су током 2015. године реализовали укупно 17.251 помоћи у сређивању брачних и породичних односа, што је 15% свих саветодавних усмеравања реализованих у ЦСР (Графикон 20).
- У 2015. години 11.771 корисника је упућено на коришћење саветодавно-терапијских услуга које пружа овлашћено лице у ЦСР-у (специјалиста), саветовалиште или неки други пружалац (Графикон 21).

Графикон 14 – Поступци – спорови за вршење родитељског права, 2011 – 2015.

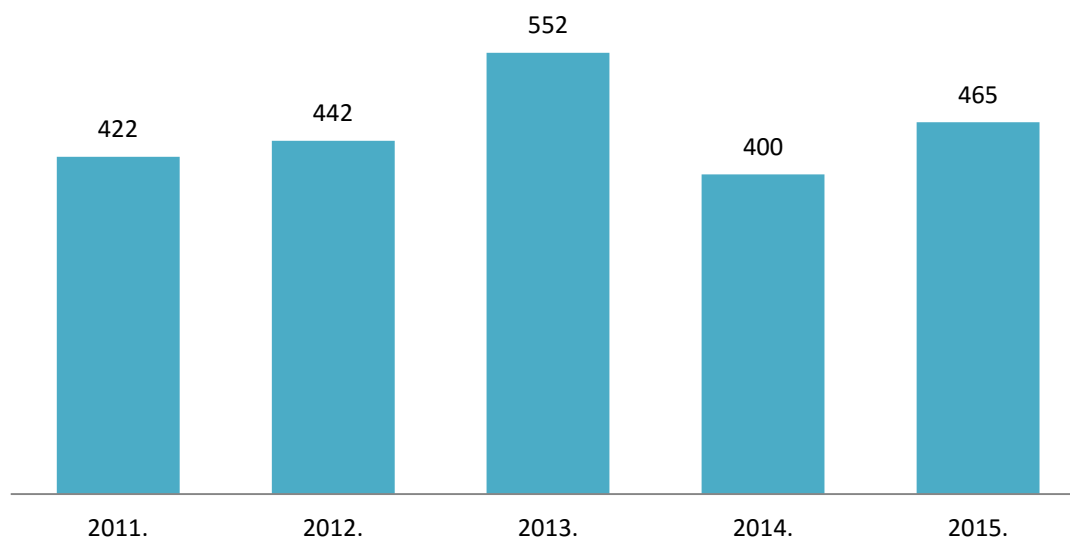
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 15 – Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2011 - 2015.

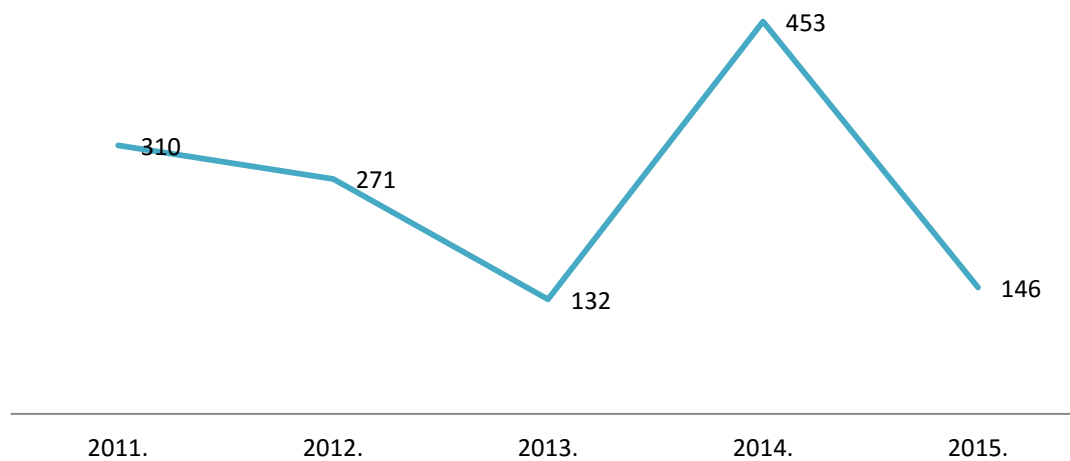
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 16 – Број предлога за лишавање родитељског права, 2011 - 2015.

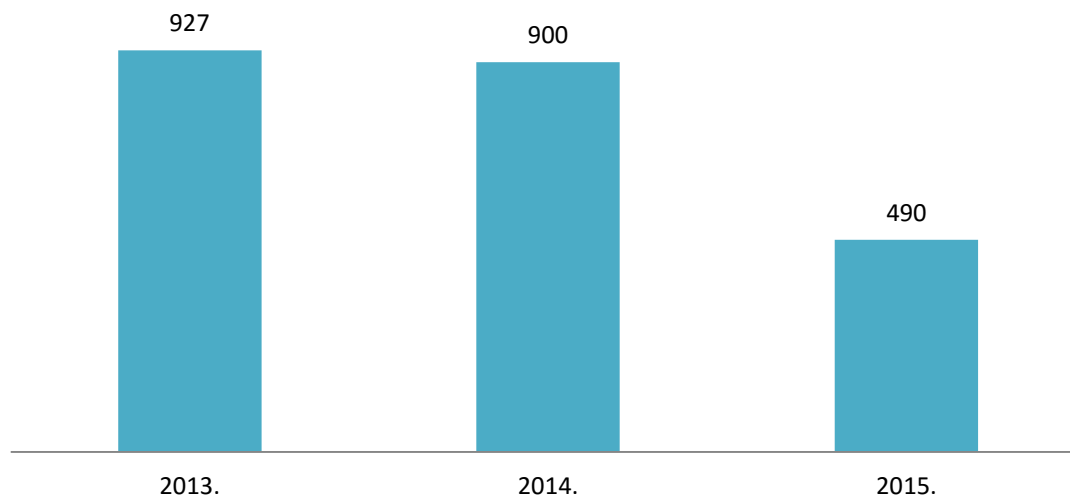
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 17 – Број налаза и мишљења достављених суду због занемаривања и злостављања деце, 2011– 2015.

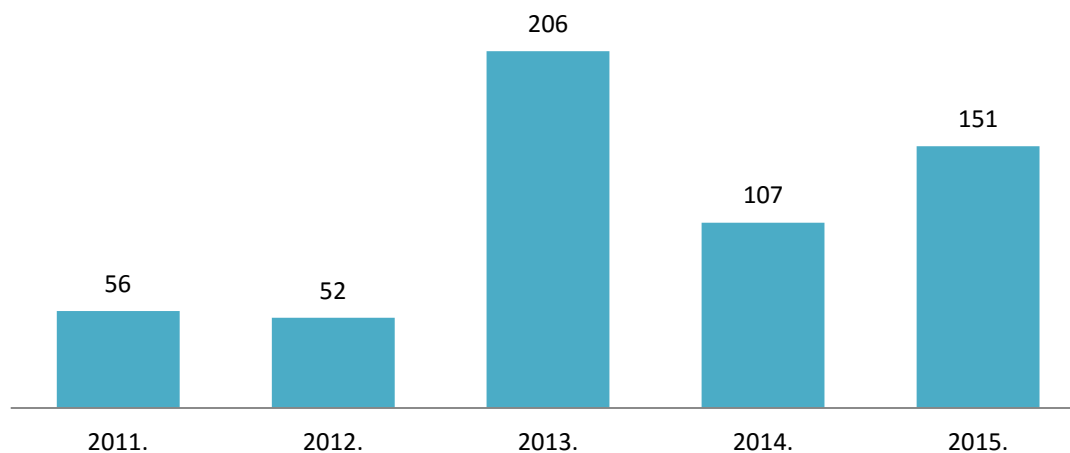
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 18 - Број налаза и мишљења ЦСР у поступцима издржавања других сродника према захтеву суда, 2013 – 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 19 - Број налаза и мишљења ЦСР у поступцима везаних за супружничко издржавање према захтеву суда, 2011 – 2015.

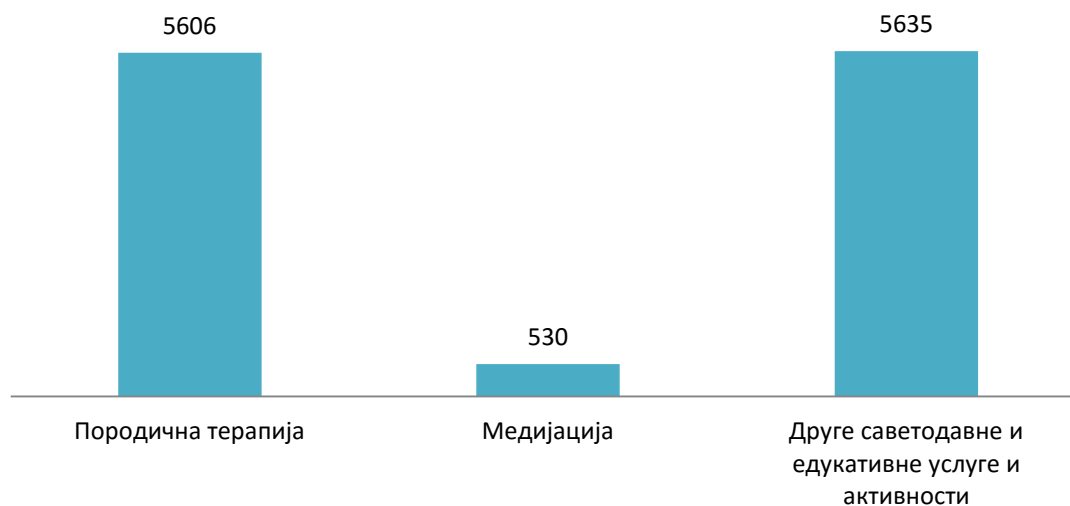
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 20 - Број случајева код којих је примењено саветодавно усмеравање од стране водитеља случаја, 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 21 - Структура упута ЦСР за коришћење саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга, 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је дефинисано Породичним законом и предвиђене су мере заштите од насиља. Кривичним закоником насиље у породици је дефинисано као кривично дело.

Под насиљем у породици Породични закон предвиђа следеће радње:

- *наношење или покушај наношења телесне повреде;*
- *изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;*
- *присиљавање на сексуални однос;*
- *навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем;*
- *ограничавање слободe кретања или комуницирања са трећим лицима;*
- *вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.*

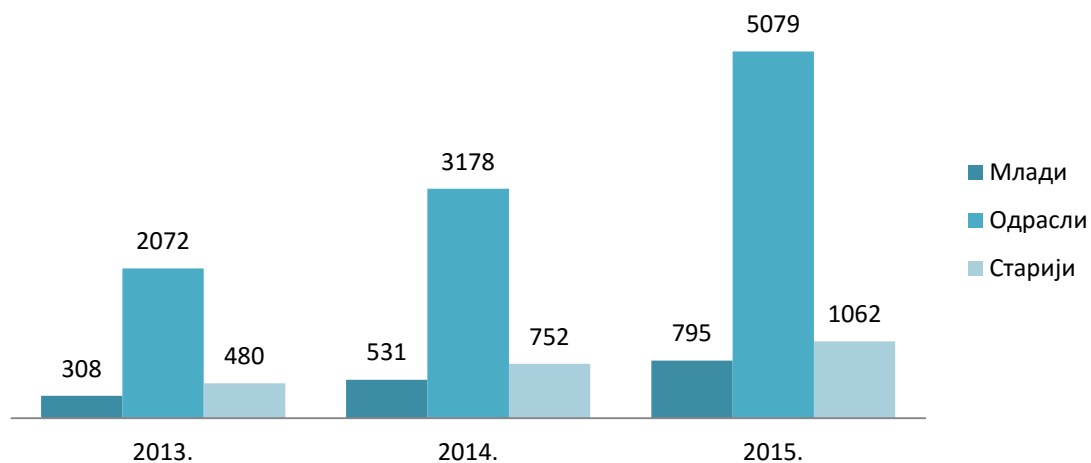
Према Породичном закону, насиље у породици испољава се у различитим облицима:

1. **Физичко насиље:** *подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, доминирања, контролисања или повређивања друге особе. Врши се на различите начине и различитим средствима, а за последицу може имати лаку или тешку телесну повреду. Оно обухвата: батине, повреде оштрим и тупим предметима, ударање, шутирање, давлeње, бацање, наношење опекотина, гађање разним предметима, ломљење било ког дела тела, итд.*
2. **Психичко насиље:** *састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице. Претња треба да буде озбиљна и да изазове осећање угрожене сигурности. Психичко насиље се односи такође и на застрашивање, констатно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.*
3. **Сексуално насиље:** *подразумева сваку повреду полне слободe и морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и силовање. Оно представља коришћење присилних сексуалних радњи којима се доминира, манипулише, прети и повређује друга особа. Ову врсту насиља често прати и физичко и психичко насиље, а различити случајеви насиља врше се истовремено.*
4. **Економско насиље:** *подразумева одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, забрана члану да располаже својим и заједничким приходима, забрана члану да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава за рад, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.*

Преглед најважнијих запажања:

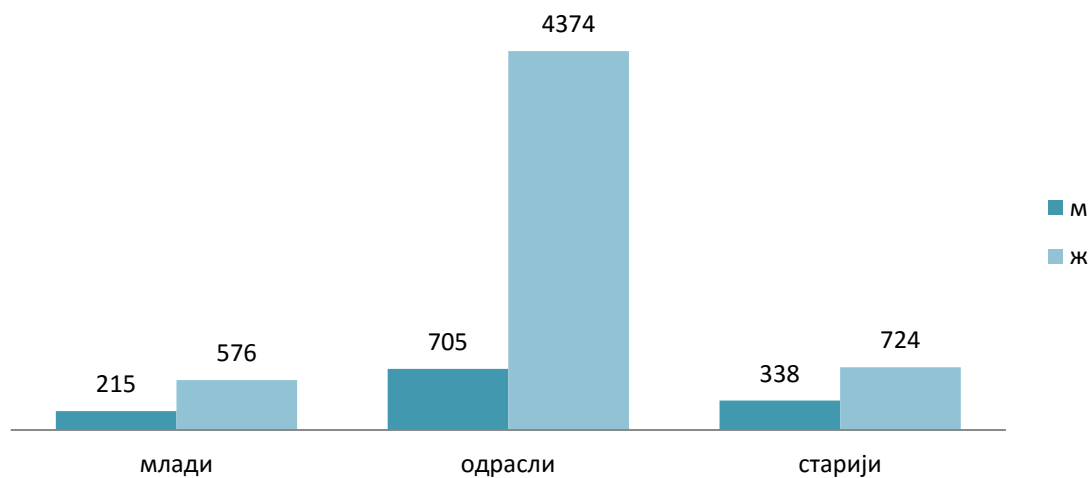
- Према врсти насиља, у односу на претходне године, број пријава за физичко насиље је у знатном порасту код свих старосних група корисника (Графикон 22). У 2015. години било је 6.936 пунолетних жртава физичког насиља. Подаци из 2015. године указују да је физичко насиље у значајном порасту, нарочито у категорији одраслих особа (од 26 до 65 година старости). С обзиром да се жене као жртве физичког насиља појављују у двоструко већем броју од мушкараца, евидентно је да је реч о порасту родно заснованог насиља према женама. У категорији одраслих особа 86% пријава физичког насиља су се односиле на насиље над женама (Графикон23).
- Тренд пораста је видљив и код пријављивања сексуалног насиља у односу на младе и одрасле. У 2015. било је 105 пунолетних жртава сексуалног насиља. Број пријава насиља над старијим особама је незнатно мањи у односу на претходну годину (Графикон24 и 25).
- Број пријављених облика психичког насиља, такође указује на тренд пораста у претходне три године. У 2015. години пријављено је 4.160 жртава овог облика насиља. Жене су много чешће жртве психичког насиља у свим старосним категоријама, а у категорији одраслих, жене чине 79% жртава психичког насиља (Графикон26 и 27).
- Занемаривање као облик насиља је у 2015. години пријављено у 599 случајева, што је за 59% више жртава у односу на претходну годину. Подаци у односу на полну структуру указују да су особе женског пола чешће жртве. (Графикон28 и 29).
- У 2015. години евидентирано је 155 жртава „других“ облика насиља. Облици насиља који нису имали јасна одређења препозната од стране законодавства у формату извештавања су дефинисани као „нешто друго“. За разлику од претходних година када су се центри у већем броју одлучивали да пријављене случајеве насиља евидентирају као „друге облике насиља“ у овој години је тај број значајно умањен, што указује на побољшање евиденције и већи квалитет података. Подаци показују да је и у 2015. години, као и у претходним годинама, већи број жена жртава „других облика насиља“ (Графикон 30 и 31).
- У 2015. години ЦСР је покренуо 382 поступка за изрицање мера заштите од насиља. У поређењу са претходном годином, приметан је раст у свим старосним категоријама. Смањен је број поднетих кривичних пријава за одрасле и старије кориснике (Графикон 32 и 33).
- Најчешће предлагане и изричане мере заштите жртава насиља су забрана даљег узнемиравања члана породице и забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености, што је у последње три године тренд, а у 2015. години евидентиран је пораст. Недостају подаци о ефектима изречених мера у односу на очекивану промену статуса и квалитета живота самих жртава насиља, што би дало одговор о сврсисходности ове мере у нашим условима и могућност стварне реализације (Графикон 34).

Графикон 22 - Корисници жртве физичког насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2013 – 2015.

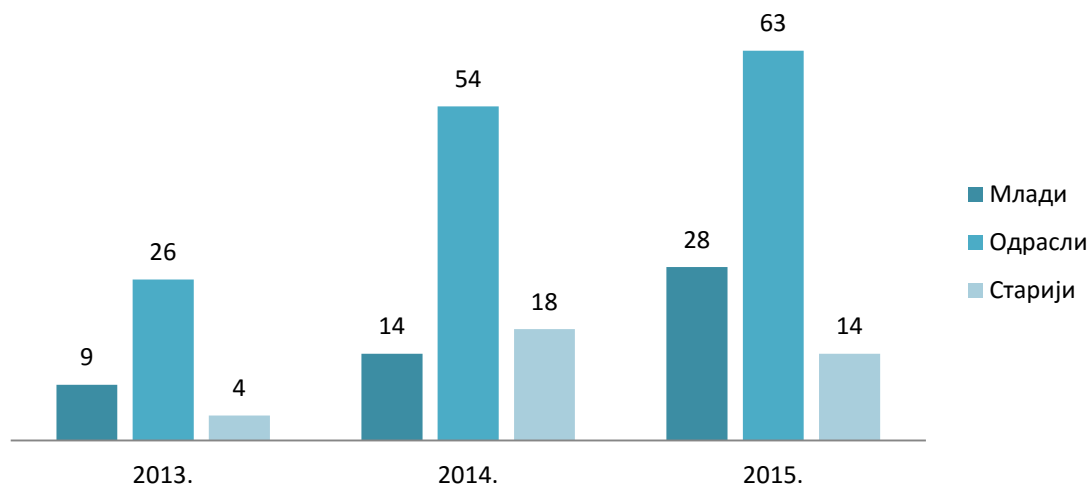
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 23 - Корисници жртве физичког насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2015.

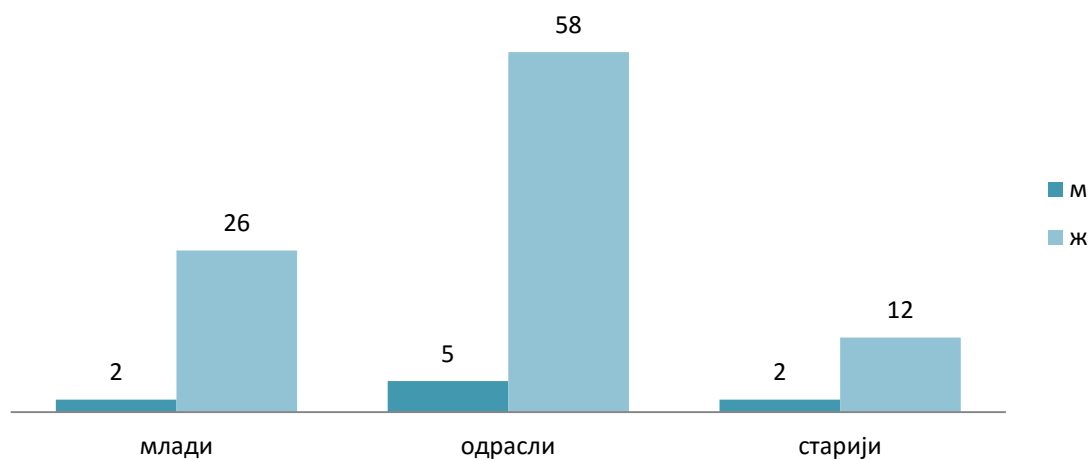
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 24 - Корисници жртве сексуалног насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2013 – 2015.

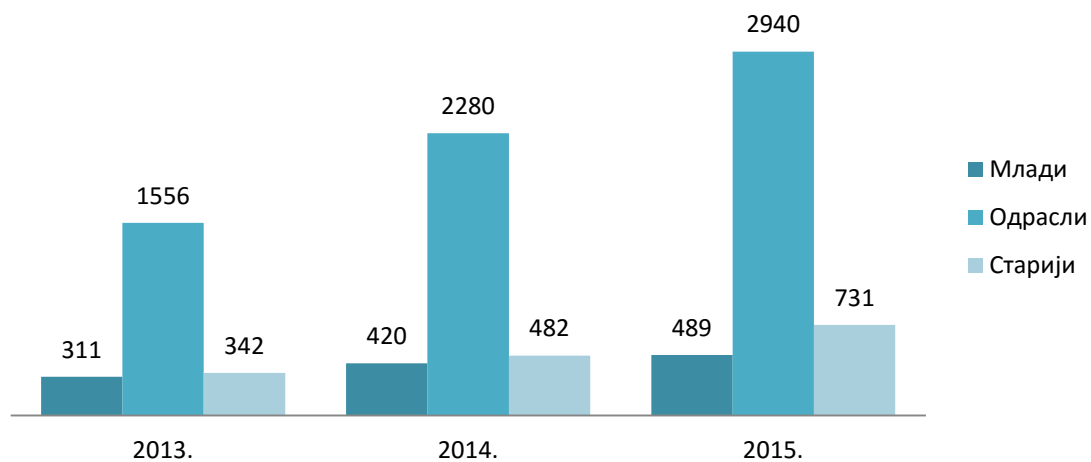
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 25 - Корисници жртве сексуалног насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2015.

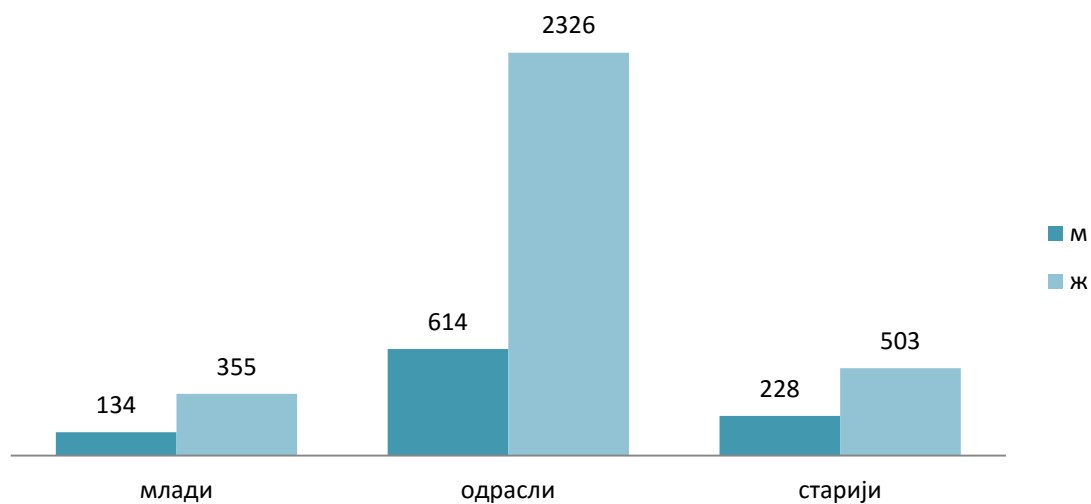
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 26 - Корисници жртве психичког насиља на евиденцији ЦСР према старости, 2013 – 2015.

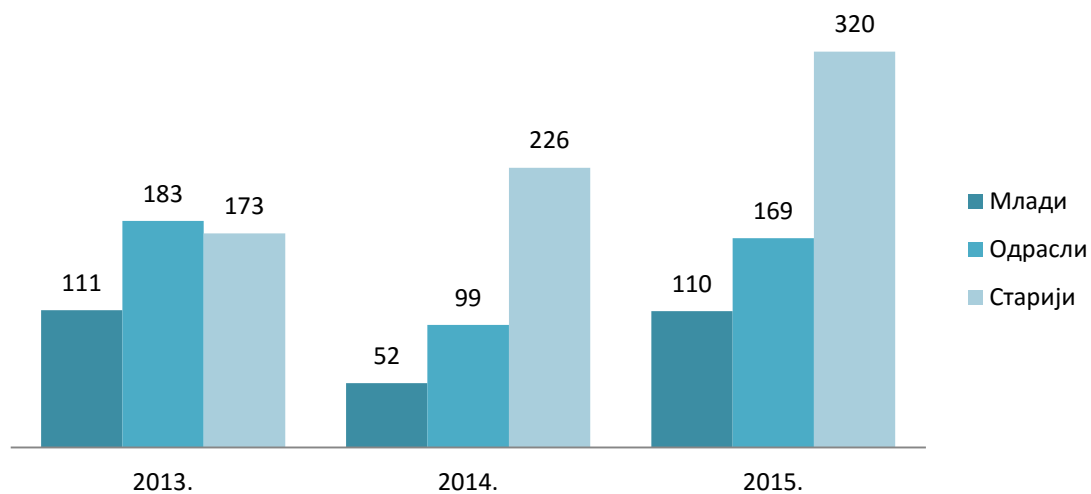
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 27 - Корисници жртве психичког насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2015.

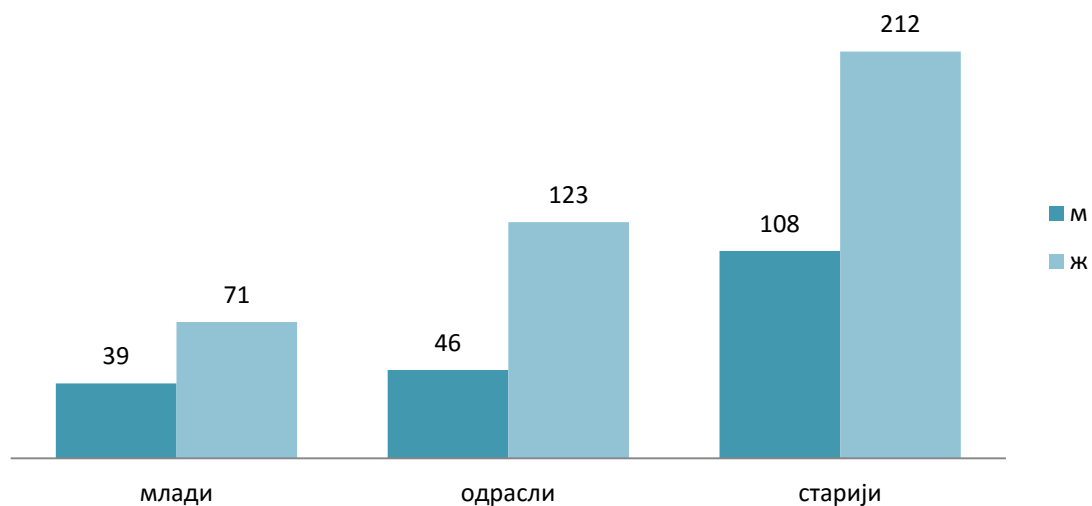
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 28 - Корисници жртве занемаривања на евиденцији ЦСР према старости, 2013 – 2015.

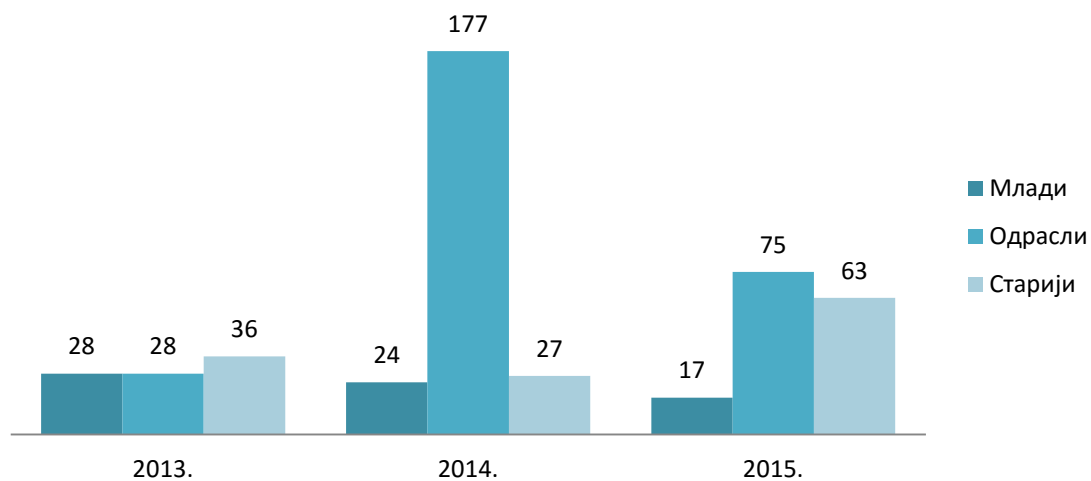
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 29 - Корисници жртве занемаривања на евиденцији ЦСР према полу, 2015.

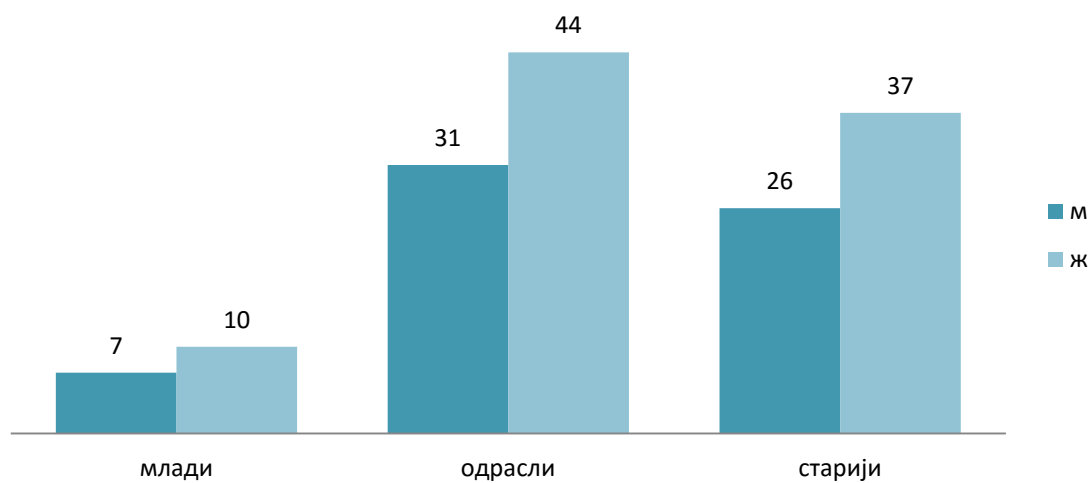
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 30 - Корисници жртве других облика насиља на евиденцији ЦСР, 2013 – 2015.

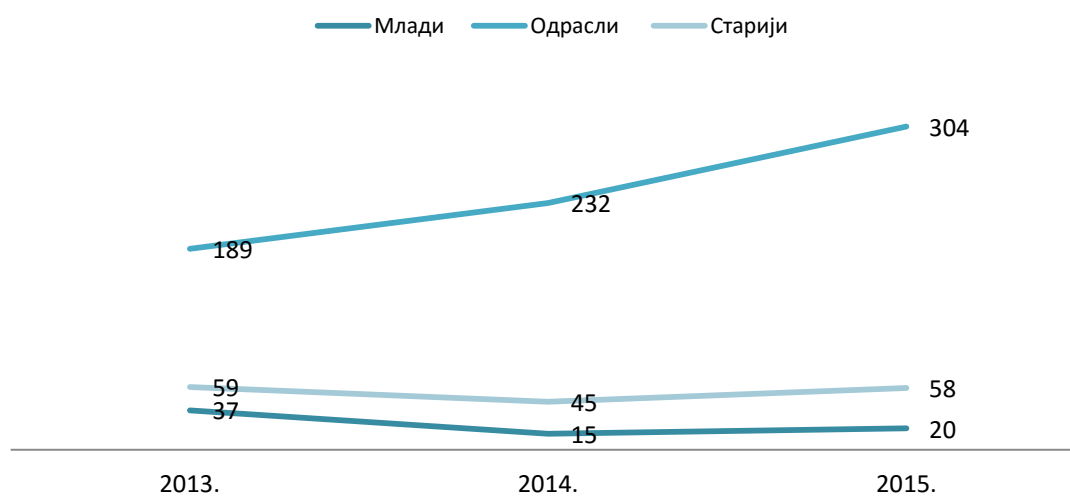
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 31 - Корисници жртве других облика насиља на евиденцији ЦСР према полу, 2015.

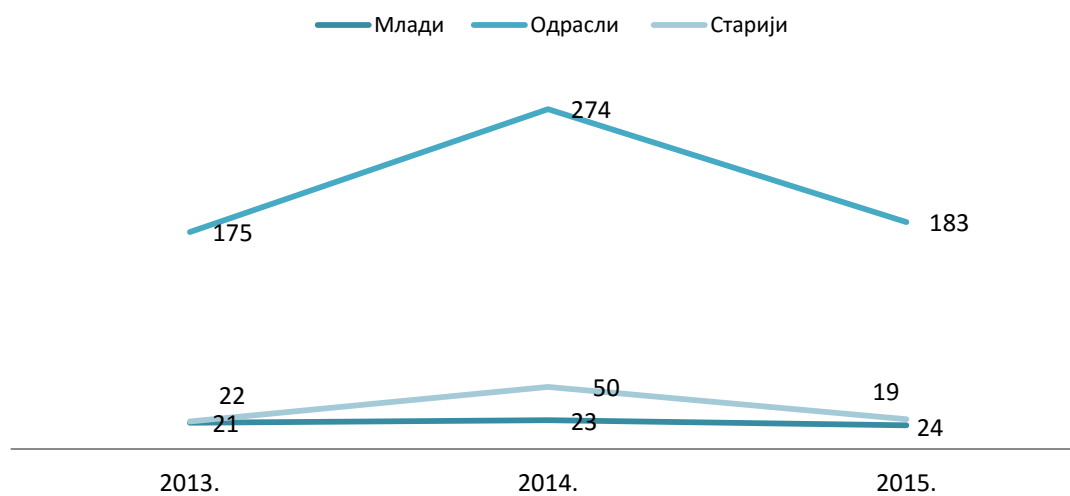
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 32 - Број поступака ЦСР за изрицање мере заштите од насиља у породици, 2013 – 2015.

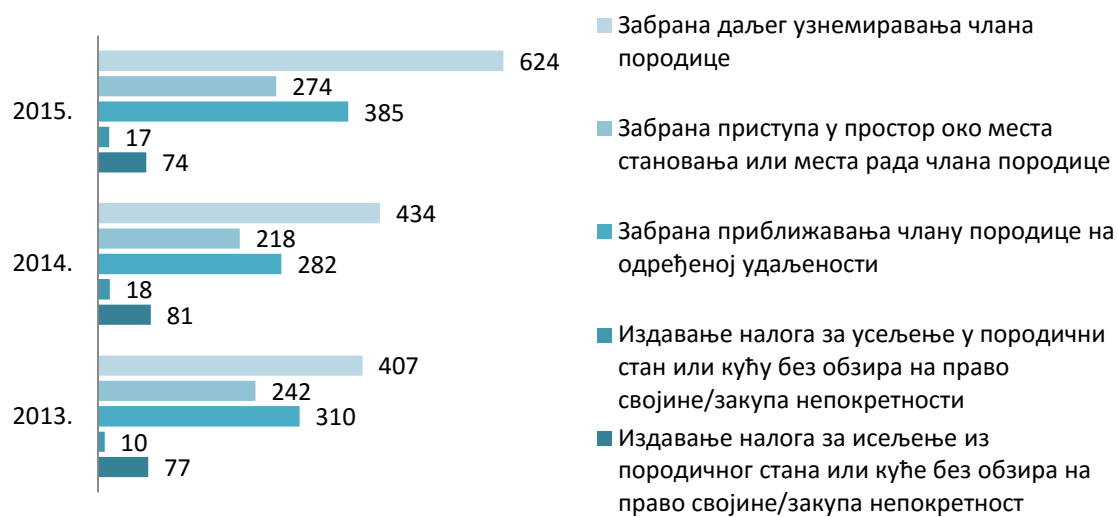
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 33 - Број кривичних пријава за заштиту жртава насиља, 2013 – 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 34 - Број изречених мера заштита од насиља у породици у ЦСР, 2013 – 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Особе са инвалидитетом су, према Закону о социјалној заштити (члан 41), корисници услуга социјалне заштите ако имају телесне, интелектуалне, сензорне или менталне тешкоће или тешкоће у комуникацији, и када се услед друштвених и других препрека сусрећу са функционалним ограничењима у једној или више области живота.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице којем је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе (члан 92 Закона о социјалној заштити).

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице из члана 92 става 1 овог закона за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице из члана 91 овог закона које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Право на помоћ за оспособљавање за рад обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад, а то право не могу да остваре по другом правном основу (члан 108 Закона о социјалној заштити).

Особе са инвалидитетом се стављају под старатељство (члан 124 Породичног закона) уколико су лишене пословне способности, а одлуку о стављању под старатељство доноси орган старатељства (члан 125 Породичног закона).

Продужење родитељског права се према Породичном закону спроводи после пунолетства детета, ако је дете због болести или сметњи у психо-физичком развоју неспособно да се само стара о себи и заштити својих права и интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе (члан 123 Породичног закона).

Особе са инвалидитетом у систему социјалне заштите поред општих, остварују и специфична права. У овом делу извештаја биће представљене услуге које користе особе са инвалидитетом, на основу којих је могуће пратити број, карактеристике и потребе ове циљне групе, односно ефекте услуга које обезбеђује систем социјалне заштите у циљу унапређења њиховог положаја.

Пунолетне особе са инвалидитетом биће представљене као корисници следећих права и услуга:

- Право на додатак за помоћ и негу другог лица (ТНП), увећаног додатка за помоћ и негу другог лица и помоћи за оспособљавање за рад,
- Услуга смештаја (домског и породичног смештаја)

Такође ће бити представљене пунолетне особе са инвалидитетом у старатељској заштити, односно особе лишене пословне способности и особе којима је продужено родитељско право.

Преглед најважнијих запажања:

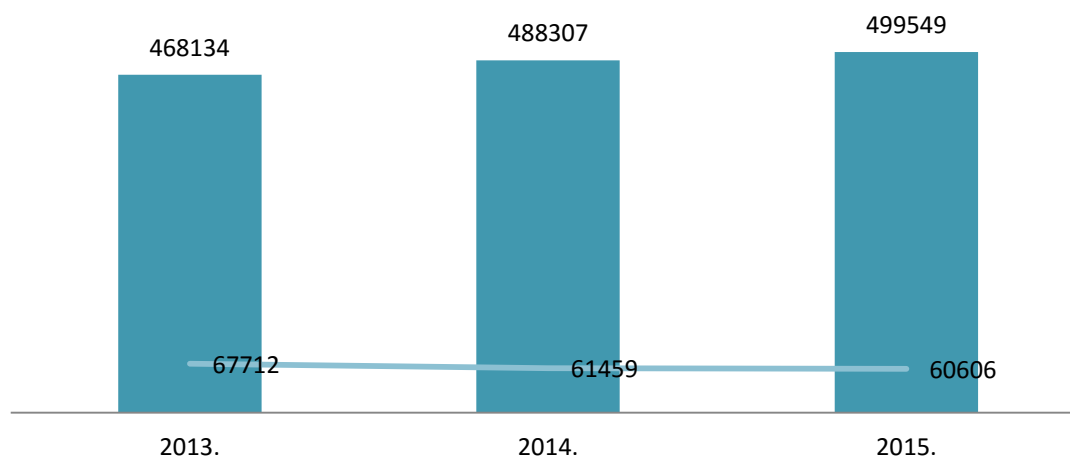
- У 2015. години на евиденцији ЦСР је укупно 60.606 пунолетних корисника са инвалидитетом, што чини 12,1% укупног броја одраслих корисника ЦСР (Графикон 35).
- Тренд смањивања удела пунолетних особа са инвалидитетом и њиховог бројчаног смањења у популацији пунолетних корисника се наставља и у 2015. години, иако се истовремено повећава број пунолетних корисника ЦСР.
- У полној структури младих и одраслих корисника са инвалидитетом у 2015. години, већи је удео корисника мушког пола, док је у категорији старијих значајно већи удео жена са инвалидитетом (Графикон 36).
- Према врсти сметњи у развоју на евиденцији ЦСР у 2015. години доминирају корисници са телесним инвалидитетом са 41,8%, потом корисници са менталним сметњама са 23,7%, затим интелектуалним тешкоћама са 18,6%, док је удео корисника са сензорним и перзавивним сметњама најмањи (Графикон 37). Овакав профил дистрибуције различитих врста инвалидитета одржава се током вишегодишњег периода.
- У 2015. години укупно 12.987 пунолетни корисник је користио право на основни додатак за помоћ и негу другог лица. У старосној структури доминирају старији корисници са 42,4% (Графикон 38).
- Увећани додатак за помоћ и негу другог лица се више примењивао у 2015. години па је укупно 31.062 пунолетних примало ову врсту подршке. У старосној структури ових корисника доминирају одрасли са 51,3% (Графикон 39).
- Иако је присутан тренд смањења броја пунолетних особа са инвалидитетом на резиденцијалном смештају, услуга домског смештаја доминира у односу на остале услуге смештаја које Закон обезбеђује за ову циљну групу. У структури смештаја особа са инвалидитетом, у 2015. години, 68,1% пунолетних особа са инвалидитетом су корисници домског смештаја (Графикон 40). Услуга породичног смештаја се још увек недовољно примењује за ову групу корисника.
- Према подацима установа за смештај, на дан 31.12.2015. укупно 11.153 пунолетних особа са инвалидитетом је користило услуге домског смештаја у домовима у систему социјалне заштите. Највише пунолетних особа са инвалидитетом је смештено у установе за одрасле и старије 50% и у установе специјализоване за смештај одраслих са инвалидитетом 39,5% (Графикон 41).
- У структури корисника смештаја у домовима специјализованим за смештај одраслих са инвалидитетом, према врсти инвалидитета на дан 31.12.2015. години доминирају корисници са менталним 46,6% и интелектуалним тешкоћама 25,7%. Овај податак се разликује од структуре корисника са инвалидитетом на евиденцији ЦСР (где су доминантнији корисници са телесним инвалидитетом), што указује да су особе са менталним сметњама у највећем ризику од институционализације, те је потребно усмерити већу пажњу система на ову корисничку групу. Удео корисника са вишеструким

инвалидитетом је такође значајан и износи 22,9%. У установама је најмање корисника са телесним инвалидитетом 3%, первазивним поремећајима 0,4%, сензорним тешкоћама 20,7%, а 0, 7% корисника установе су евидентирале као кориснике са другим облицима сметњи (Графикон 42). Структура корисника према врсти инвалидитета је стабилна и у претходним годинама, уз пораст учешћа корисника са менталним и вишеструким сметњама, док се удео корисника са интелектуалним тешкоћама смањује.

- Доминантан разлог смештаја ОСИ у дом за смештај одраслих са инвалидитетом у 2015. години, као и претходних година, је *породица корисника није спремна да води бригу о кориснику и корисник нема ближих сродника*. Значајно мањи број корисника је смештен због неадекватног породичног старања и социо-материјалних разлога. С обзиром да је значајан број корисника смештен због „осталих разлога“, ове разлоге би било значајно истражити и идентификовати (Графикон 43).
- Према месту пребивалишта пре смештаја у домове за одрасле који претежно смештају ОСИ, само 19,3% корисника у установама је са територије области у којој се налази установа, док је чак 80,7% корисника са местом пребивалишта ван области у којој се установа налази.
- Иако у домовима за одрасле који претежно смештају ОСИ, око 15,5% смештених корисника нема сроднике, трећина, односно 30,2% корисника, нема никакве контакте ван установе. Значајан је број корисника који са сродницима имају ретке контакте, без предвидљиве динамике. Веома мали број, тј. 6,6%, корисника редовно виђа сроднике и посећује породицу (Графикон 44). На прекид контаката породице са корисником у установи сигурно утиче и удаљеност места пребивалишта породице од места у којем је дом.
- Корисници у домовима за смештај одраслих који претежно смештају ОСИ у установи најчешће остају до краја живота. Укупно 26,6% корисника је на смештају у установи више од 10 година, а 25,8% корисника дуже од 20 година. Ови налази указују на потребу да се преиспита сарадња упутних ЦСР и установа у реализацији поновних прегледа и планова за кориснике и њихове породице.
- У току 2015. године орган старатељства, односно центри за социјални рад су у односу на 1.460 особа окончали поступак лишења пословне способности (нови корисници). Међу овим корисницима доминирају корисници потпуно лишени пословне способности (укупно 1.311 корисника), док је 149 корисника делимично лишено пословне способности. У односу на прошлу годину број потпуних и делимичних лишења пословне способности је порастао.
- Највећи број лишења пословне способности у 2015. години односио се на одрасле особе – 62,7%, док се лишавање пословне способности најмање примењивало за младе и старије кориснике, што је очекивано. У 2015. години је укупно 13,4% младих, односно 23,9% старијих корисника лишено пословне способности.

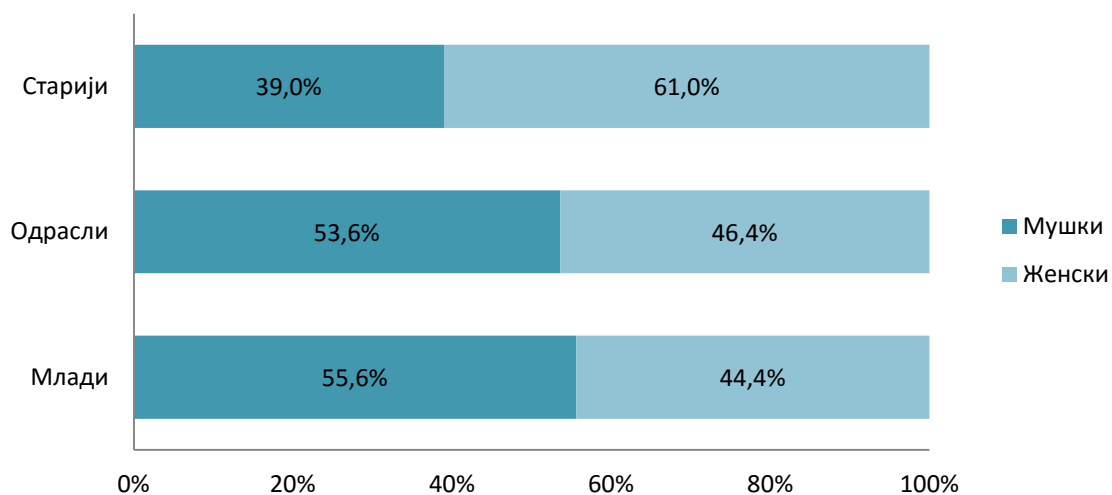
- У 2015. години центри за социјални рад су поднели укупно 661 предлог за лишење пословне способности и 52 предлога за враћање пословне способности. У 22 случаја, ЦСР је одбацио иницијативу за лишавање пословне способности.
- Укупан број пунолетних корисника под старатељством у 2015. години износио је 12.493 (стално старатељство).
- Према евиденцијама ЦСР у 2015. години, институт старатељства је примењиван у 21.121 случају - институт старатељства може да се примењује према корисницима који су лишени пословне способности, као и према онима који нису лишени пословне способности.
- Према врсти смештаја корисника под старатељском заштитом, доминирају корисници који живе у сродничким породицама, укупно 49,5%, док је 43,5% корисника на резиденцијалном смештају (Графикон 45). С обзиром да услуге породичног смештаја нису развијене, смештање особа под старатељством у ове породице је минималан.
- У 2015. години забележен је благи пораст броја пунолетних корисника чијим је родитељима продужено родитељско право (Графикон 46). Практику ЦСР у односу на ову меру заштите, карактеристике процене и критеријуме одлучивања за примену ове мере у заштити најбољег интереса корисника, потребно је додатно истражити.
- Међу корисницима домског смештаја (у домовима за одрасле који претежно смештају ОСИ, 31.12.2015. чак 1.126 особа није обухваћено старатељском заштитом, што је значајно више број у односу на претходну годину (2014 - 887).

Графикон 35 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР, 2013 – 2015.

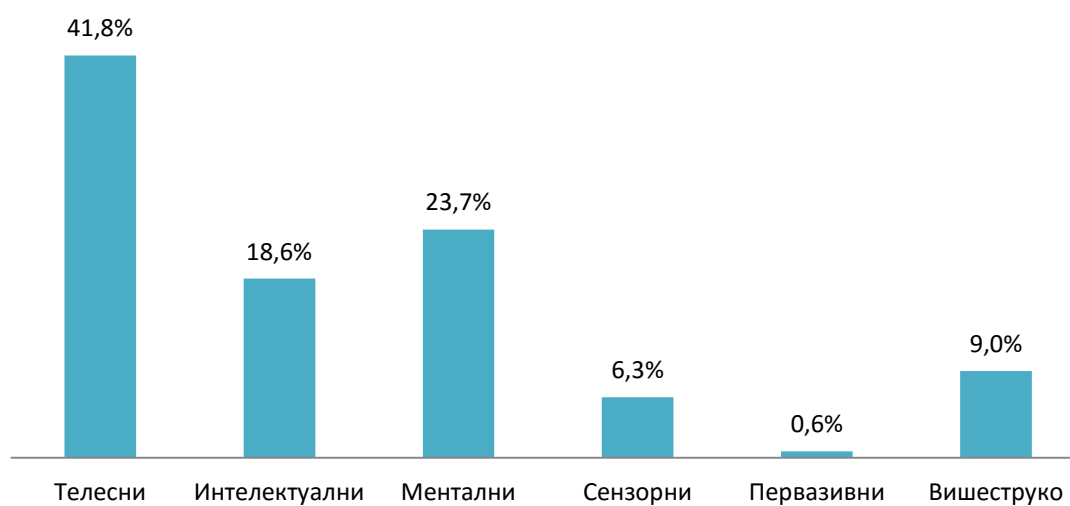
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 36 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2015. (у %)

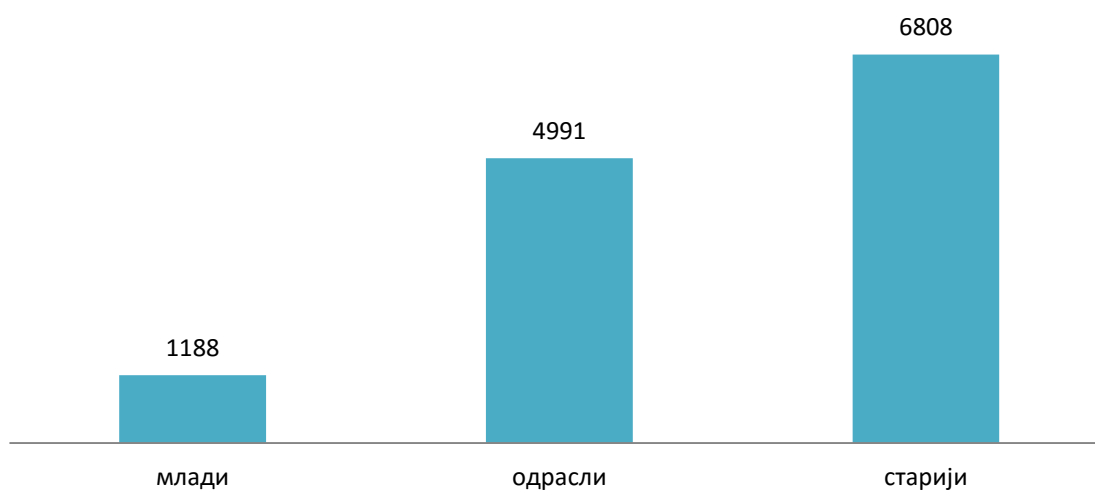
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 37 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти инвалидитета, 2015. (у %)

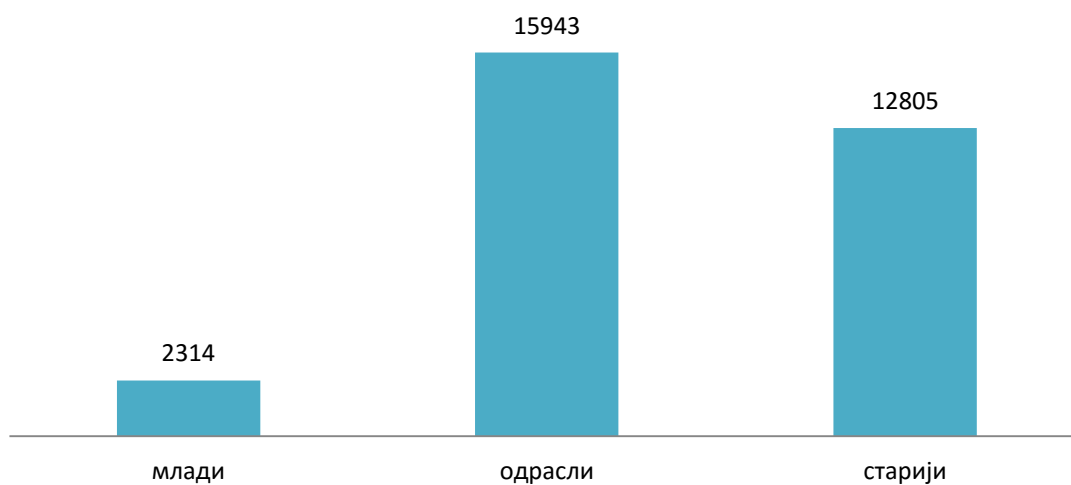
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 38 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници Основног додатка ТИП према старости, 2015.

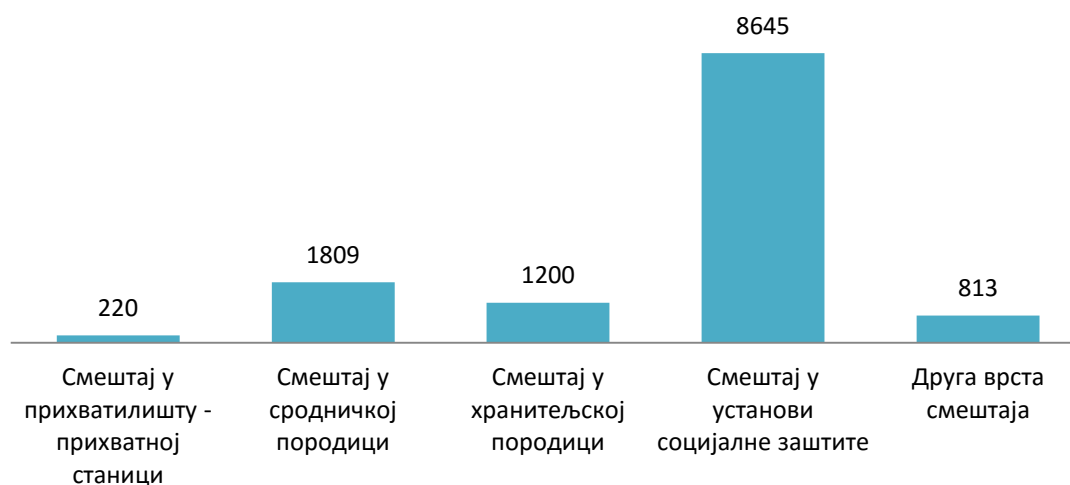
Извор: МРЗБСП

Графикон 39 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници Увећаног додатка ТИП према старости, 2015.

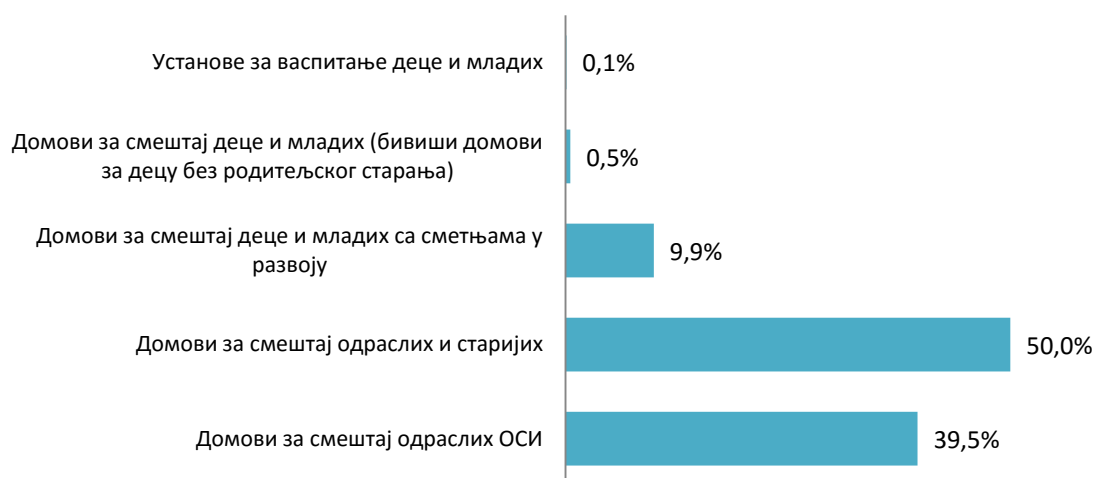
Извор: МРЗБСП

Графикон 40 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти смештаја, 31.12.2015. (у %)

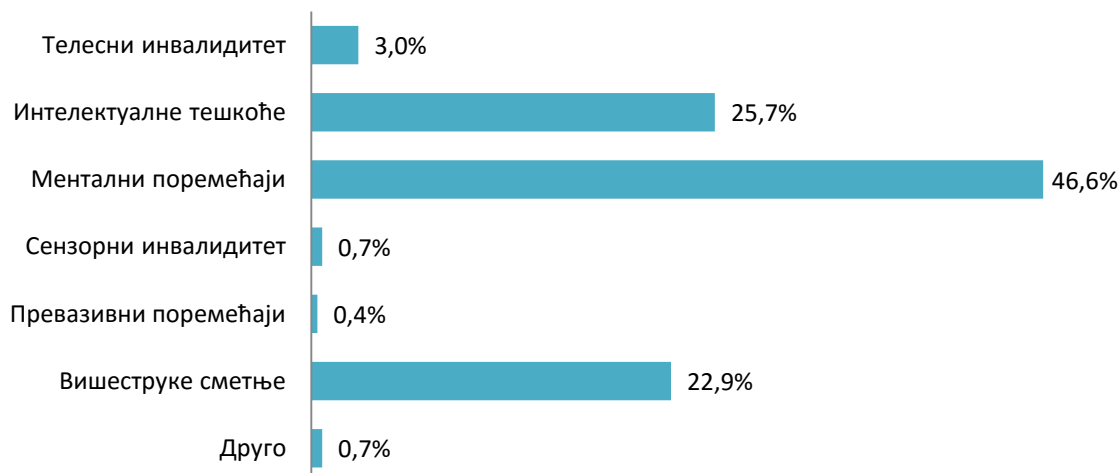
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 41 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја у систему социјалне заштите према врсти установе за смештај, 31.12.2015. (у %)

Извор: Извештаји установе за домски смештај

Графикон 42 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих са инвалидитетом према врсти инвалидитета, 2015. (у %)

Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 43 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих са инвалидитетом према разлозима смештаја у дом, 2015. (у %)

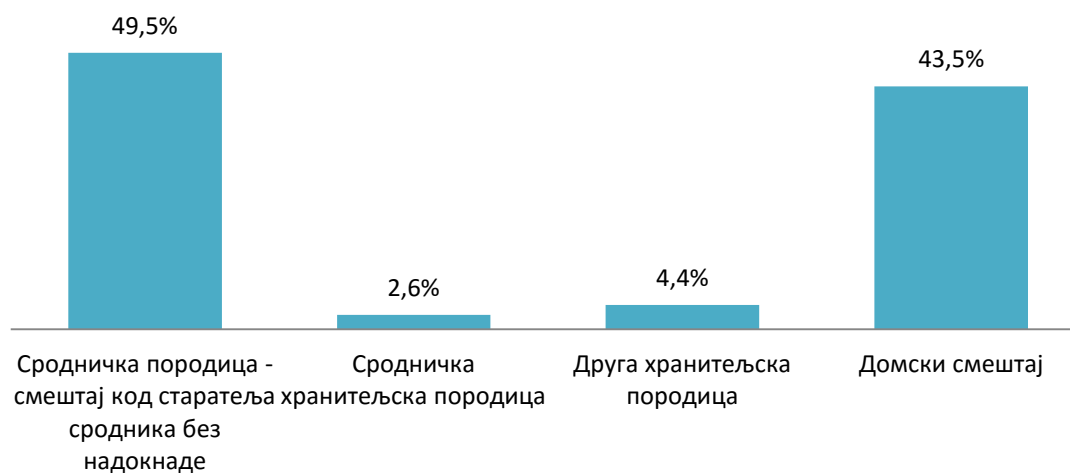
Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 44 – Пунолетне особе са инвалидитетом у домовима за смештај одраслих ОСИ према динамици контаката са породицом и сродницима, 2015. (у %)

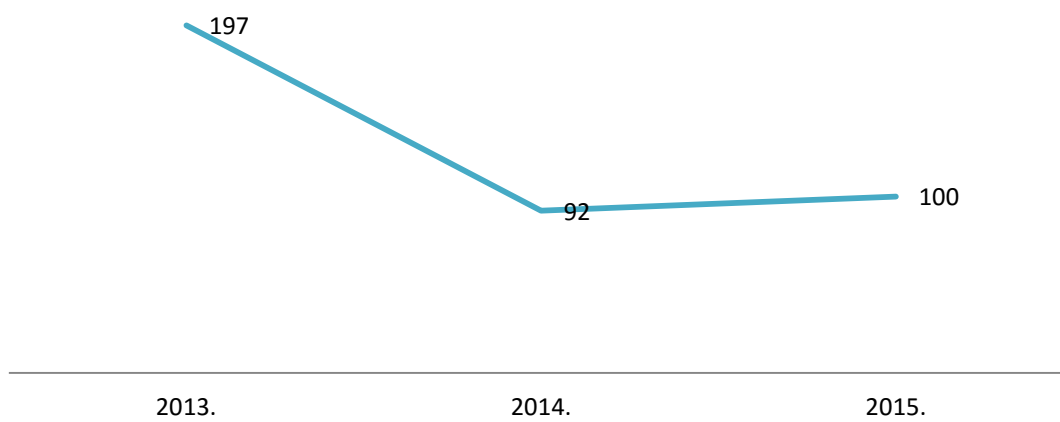
Извор: Извештаји установа за смештај одраслих са инвалидитетом

Графикон 45– Пунолетни корисници под старатељством према врсти смештаја, 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 46 – Корисници којима је продужено родитељско право, 2013 - 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су пунолетне особе угрожене ризицима услед старости, породичних и животних околности којима је неопходна друштвена помоћ и подршка.

У систему социјалне заштите остварују права на различите врсте материјалне подршке и на следеће услуге:

- *Услуге процене и планирања – процена стања, потреба, снага и ризика корисника и других значајних особа у његовом окружењу; процена старатеља и хранитеља; израда индивидуалног или породичног плана пружања услуга и мера правне заштите и других процена и планова*
- *Дневне услуге у заједници – услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу*
- *Услуге подршке за самосталан живот и друге врсте подршке неопходне за активно учешће корисника у друштву*
- *Саветодавно – терапијске и социјално – едукативне услуге*
- *Услуге смештаја – домски и породични смештај и смештај у прихватилиште*

Услуга смештаја (Члан 47. Закон о социјалној заштити) обезбеђује се смештајем корисника у:

- 1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (породични смештај);*
- 2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице(домски смештај)*
- 3) прихватилиште;*
- 4) друге врсте смештаја, у складу са законом.*

*Услуге домског смештаја може пружати **установа социјалне заштите**, односно **пружалац услуга социјалне заштите** који је добио **лиценцу** за пружање тих услуга.*

***Породични смештај** (Члан 48. Закон о социјалној заштити) - пружањем услуга породичног смештаја **деци и младима** се привремено, до завршетка редовног школовања, односно до навршене 26. године живота, обезбеђују негу, заштита и услови за оптималан развој у породичном окружењу. Породичним смештајем **одраслим и старијим** особама омогућава се одржавање, или побољшање квалитета живота.*

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су: млади у процесу осамостаљивања, жртве трговине људима, особе које се суочавају са тешкоћама услед зависности од алкохола и дрога, бескућници, страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом и старији од 65 година који имају потребе за домским смештајем.

С обзиром на расположиву евиденцију установа социјалне заштите, у овом делу извештаја биће представљене следеће категорије корисника:

- Млади у процесу осамостаљивања који користе услугу подршке за самосталан живот
- Пунолетни корисници услуга смештаја – домски смештај, породични смештај и смештај у прихватилишта

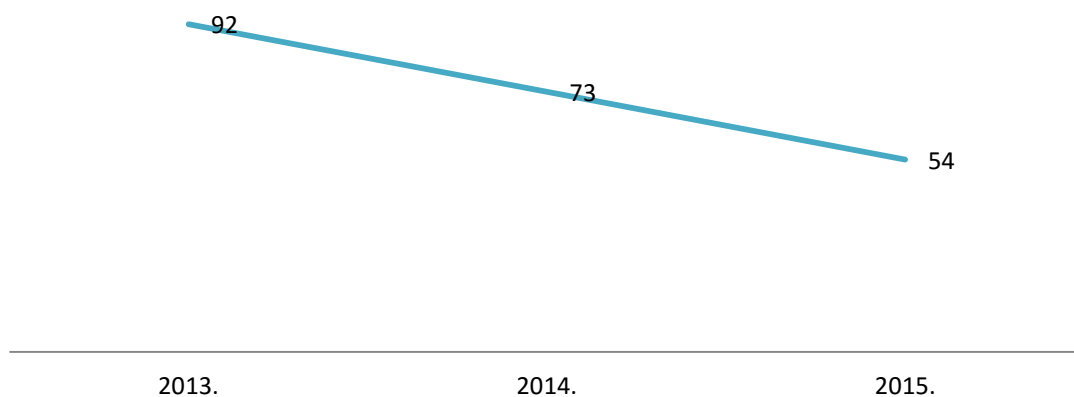
Преглед најважнијих запажања:

- У 2015. години је, у односу на претходне две године, забележен мањи број упућивања младих без одговарајућег породичног старања који се осамостаљују на коришћење услуге подршке за самосталан живот од стране ЦСР (Графикон 47).
- У 2015. години у оквиру домова за смештај деце и младих (бивши домови за децу без родитељског старања), укупно 44 младих је користило услуге подршке за самосталан живот. Ове установе социјалне заштите континурано пружају услуге подршке за самосталан живот у оквиру својих организационих јединица превасходно својим штићеницима након пунолетства (2013 – 15 младих, 2014 – 22 младих користило ове услуге).
- Услуге домског смештаја за одрасле и старије у систему социјалне заштите на дан 31.12.2015. године користило је укупно 7.891 корисника, 6.587 корисника у јавном и 1.304 у нејавном/приватном сектору.
- Према подацима установа за смештај корисника у **јавном сектору**, у 2015. години је укупно 9.566 старијих без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања користило услуге смештаја у домовима за одрасле и старије, односно 6.587 корисника на дан 31.12.2015.
- У старосној структури корисника ових услуга доминира категорија од 80 – 89 година старости (Графикон 48), а у полној структури доминирају жене (Графикон 49)
- Већина корисника у овим установама има статус пензионера, односно 74,3% корисника остварују пензије - личне, породичне, инвалидске или пољопривредне пензије (Графикон 50). Значајан удео, односно 24,3% корисника, чине издржавана лица.
- Одсуство адекватног породичног старања, односно породичне подршке или помоћи је непосредан или посредан разлог смештаја свих корисника смештаја у овим установама у 2015. години, као и у претходном периоду. Према разлозима услед којих се корисници смештају у ове врсте установа у 2015., као и у претходним годинама, доминирају тешкоће у организацији свакодневног функционисања услед старости и болести за 46,6% корисника, док за 15% корисника у породици нема услова за бригу о њима (Графикон 51). Од укупног броја корисника, 12,5% корисника нема ближих сродника.
- Највећи број корисника, укупно 57,5% је пре смештаја у дом живело само, док је удео корисника који су живели са децом на другом месту и износи 18,4% (Графикон 52).
- Међу корисницима домова за смештај одраслих и старијих у 2015. години, 60,6% корисника спада у категорију корисника зависних од туђе помоћи, док је 21% полузависних и 18,4% независних. Код 48,5% корисника уочене су патолошке промене менталног здравља.

- Од укупног броја корисника у установама за смештај одраслих и старијих, 68,3% има неки облик инвалидитета, или менталних тешкоћа. У структури корисника са инвалидитетом, доминирају корисници са менталним тешкоћама са 24,2%, корисници са вишеструким тешкоћама, односно истовременим присуством више врста инвалидитета 22,6% и корисници са телесним инвалидитетом 19,9% (Графикон 53). Ови налази указују да се установе суочавају са озбиљним захтевима у погледу организовања свакодневног живота корисника, њихове сигурности и квалитета живота у установи.
- На дан 31.12.2015. године у РС услуге смештаја старијим корисницима⁴ пружало је и 62 дома **из нејавног сектора**. На дан 31.12.2015. године у оквиру нејавног сектора је укупно 1.304 корисника користило услуге смештаја, 7% одраслих и 93% старијих. У полној структури доминирају жене са 70%.
- Према евиденцијама ЦСР у току 2015. године укупно 993 пунолетних корисника је користило услуге прихватиштва, а на дан 31.12. укупно 386 корисника. Међу корисницима прихватиштва су жртве насиља, бескућници, страни држављани без пратње, односно све особе у стању потребе за привременим смештајем. За обезбеђивање детаљнијих информација о броју и потребама особа без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања која користи ове услуге потребно је реализовати истраживање на нивоу локалних самоуправа.
- У 2015. години укупно 1.680 пунолетних корисника је користило услуге породичног смештаја. У протеклих пет година забележен је пораст броја корисника породичног смештаја, иако у систему социјалне заштите недостаје обука за пружаоце услуге породичног смештаја одраслих и старијих и програми подршке у заштити одраслих и старијих корисника (Графикон 54).
- У старосној структури пунолетних корисника породичног смештаја у 2015. години доминирају млади корисници са 54,9%, затим одрасли са 28,1%, док је најмање старијих корисника породичног смештаја, 17%.
- Полна структура пунолетних корисника породичног смештаја је уједначена, на дан 31.12.2015. услуге породичног смештаја користило је 54,3% жена и 45,7% мушкараца.
- Укупан број нових пунолетних корисника смештених у току 2015. године на породични смештај био је 171 (Графикон 55). Старосна структура новосмештених корисника је уједначена па је тако смештено 32,6% младих, 36,7% одраслих и 30,7% старијих корисника.

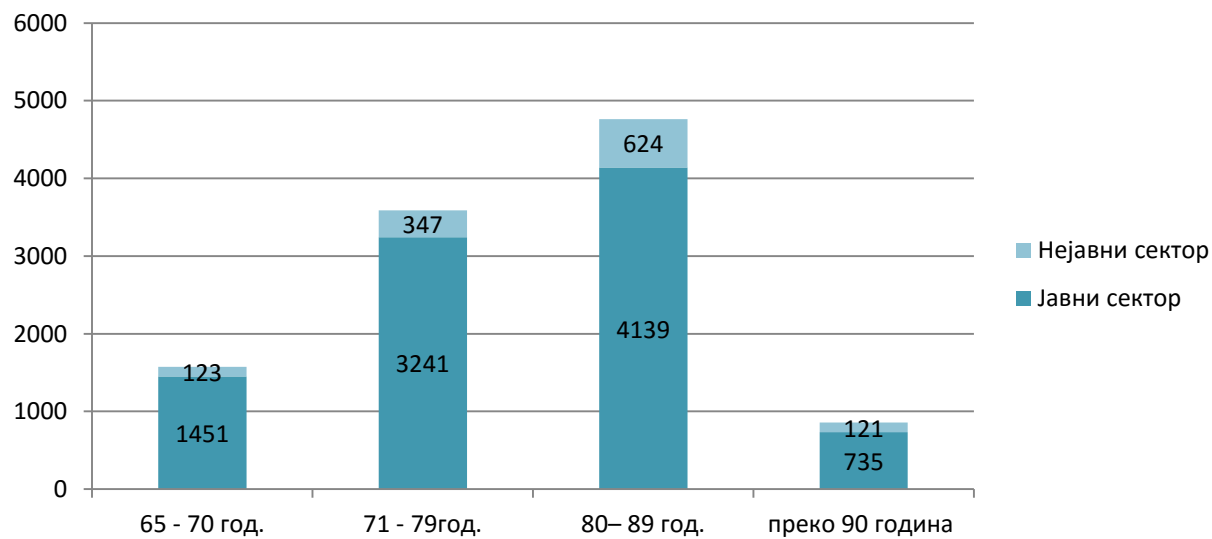
⁴ Детаљнији приказ лиценцираних установа из нејавног сектора које су у току 2015. године пружале услуге смештаја старијим корисницима видети у извештају РЗСЗ «Извештај о раду лиценцираних установа за смештај одраслих и старијих корисника у 2015. години», <http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/izvestaj2016/izvestaj%20o%20radu%20privatnih%20domova%20za%20odrasle%20i%20starije%202015.pdf>

Графикон 47 – Млади које је ЦСР упутио на коришћење услуге подршке за самосталан живот, 2015.

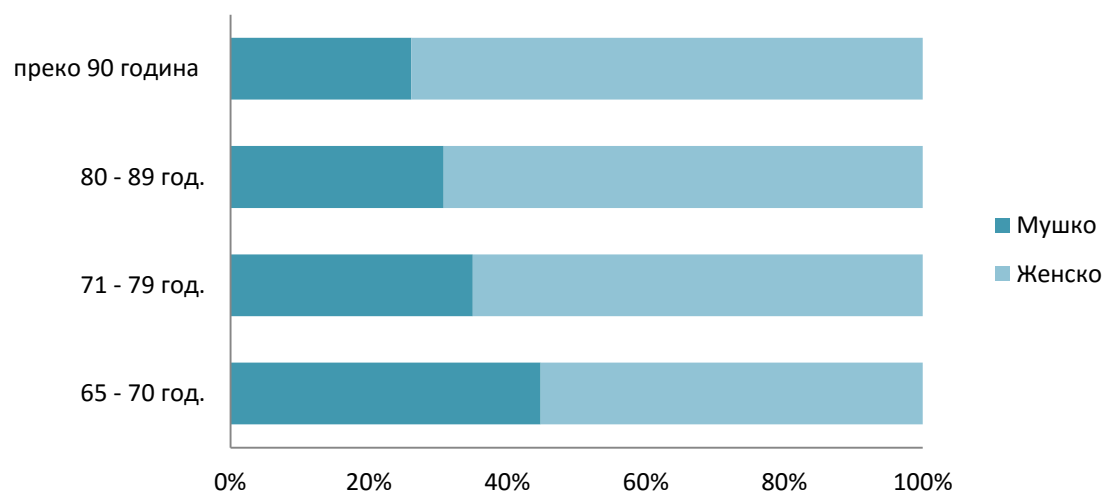
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 48 – Старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије (јавни и нејавни сектор) према старости, 2015.

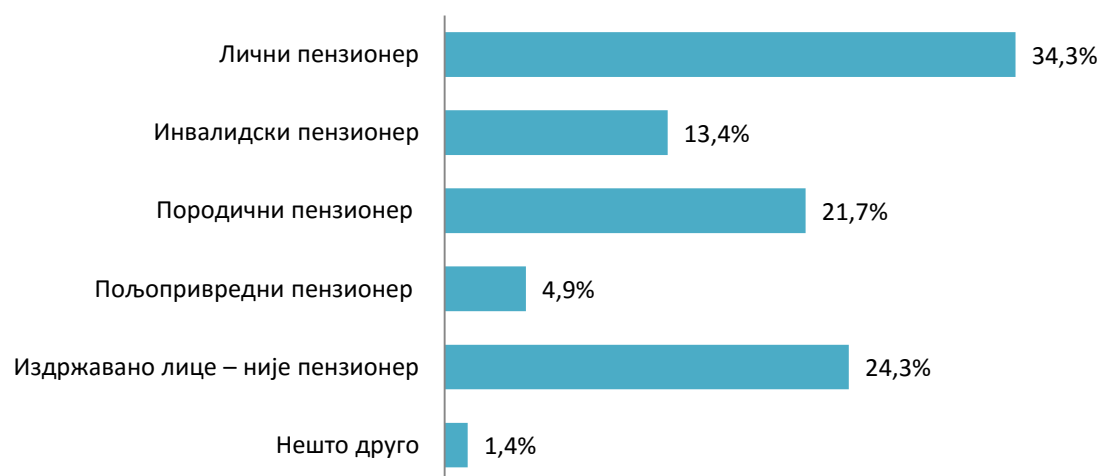
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и нејавног сектора

Графикон 49 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према полу, 2015. (у %)

Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 50 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према изворима прихода, 2015. (у %)

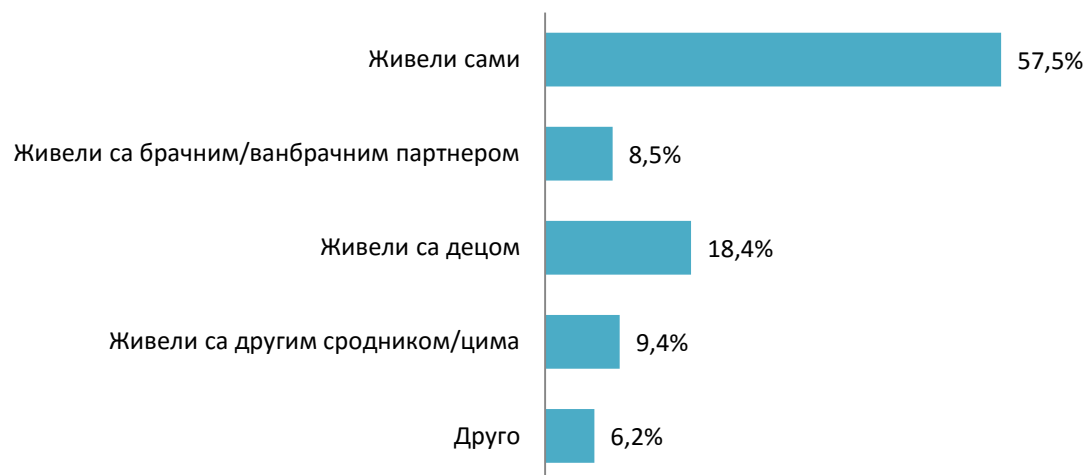
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 51 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према разлозима смештаја у дом, 2015. (у %)

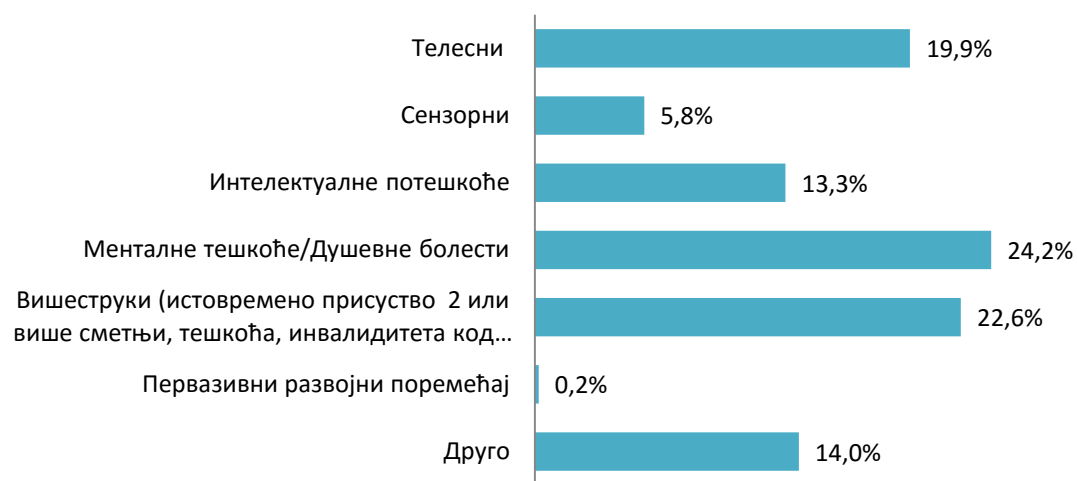
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 52 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према врсти породице у којој су боравили пре смештаја у дом, 2015. (у %)

Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 53 – Старији без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према врсти инвалидитета или менталних тешкоћа, 2015. (у %)

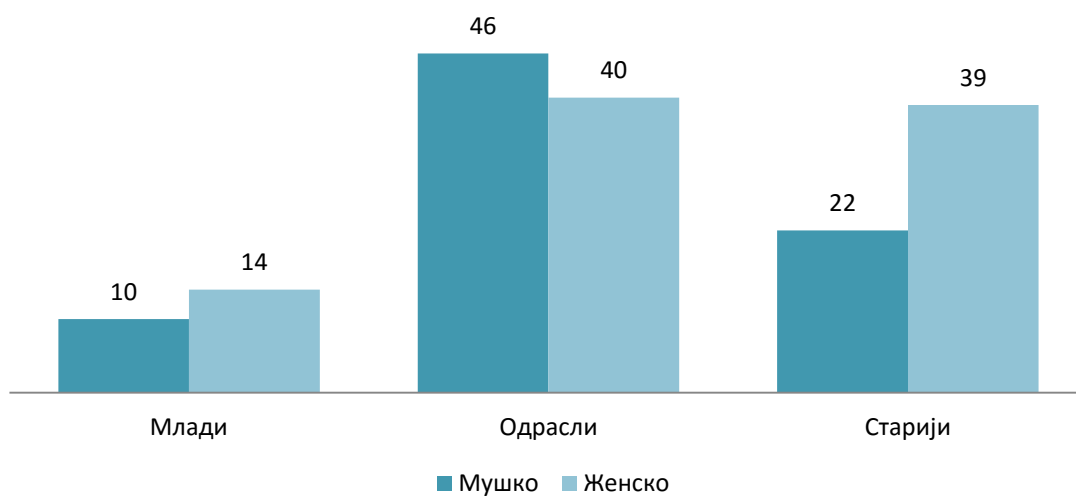

Извор: Извештаји установа за одрасле и старије

Графикон 54 – Пунолетни корисници породичног смештаја, 2011 - 2015.

Извор: МРЗБСП

Графикон 55 – Пунолетни корисници смештени на породични смештај у току 2015.

Извор: МРЗБСП

МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног Законом о социјалној заштити.

Породицом, у смислу остваривања права на новчану социјалну помоћ, сматрају се супружници и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, као и сродници у побочној линији до другог степена сродства под условом да живе у заједничком домаћинству, а чланом породице сматра се и дете које не живи у породици, а налази се на школовању - до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до навршене 26. године живота и супружник без обзира где фактички живи.

Чланом породице не сматра се извршилац насиља у породици, односно његови приходи и имовина не утичу на право жртава насиља у породици да остваре новчану социјалну помоћ, ако испуњавају друге услове прописане овим законом.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица под условом да:

- 1) нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара,
- 2) појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;
- 3) појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;
- 4) појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању.

Право на новчану социјалну помоћ могу остварити и појединац **који је неспособан за рад**, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад, ако поред стамбеног простора који одговара потребама породице имају земљиште у површини до једног хектара.

Изузетно, право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица који не испуњава услове из става 1. тачка 1) и става 2. овог члана ако центру за социјални рад да сагласност за упис хипотеке на своје непокретности ради обезбеђења намирења потраживања у висини валоризованог износа исплаћене новчане социјалне помоћи.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити **радно способан појединац**, односно члан породице:

1) ако се налази на школовању или оспособљавању за рад у смислу овог закона или се води на евиденцији незапослених лица;

2) ако није одбио понуђено запослење, радно ангажовање на привременим, повременим или сезонским пословима, стручно оспособљавање, преквалификацију, доквалификацију или основно образовање;

3) ако му радни однос није престао његовом вољом, његовом сагласношћу или његовом кривицом, због дисциплинске или кривичне одговорности, осим ако је од престанка радног односа протекло годину дана или ако је по престанку радног односа наступила неспособност за рад;

4) ако се сам стара о свом детету са сметњама у развоју тако да не може да буде радно ангажован.

Ако породица не испуњава услове за остваривање права на новчану социјалну помоћ због тога што њен члан не испуњава услове из става 1. овог члана, право на новчану социјалну помоћ признаје се само њеном члану који је неспособан за рад, под условима утврђеним овим законом.

Право на увећану новчану социјалну помоћ - појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови нису способни за рад и **једнородитељска породица** имају право на увећану новчану социјалну помоћ.

Износ новчане социјалне помоћи одређује се према скали⁵. Породица која има више од шест чланова има право на новчану социјалну помоћ за шест чланова. Увећана новчана социјална помоћ утврђује се тако што се припадајући износ новчане социјалне помоћи за појединца, односно породицу увећава за 20%.

Преглед најважнијих запажања:

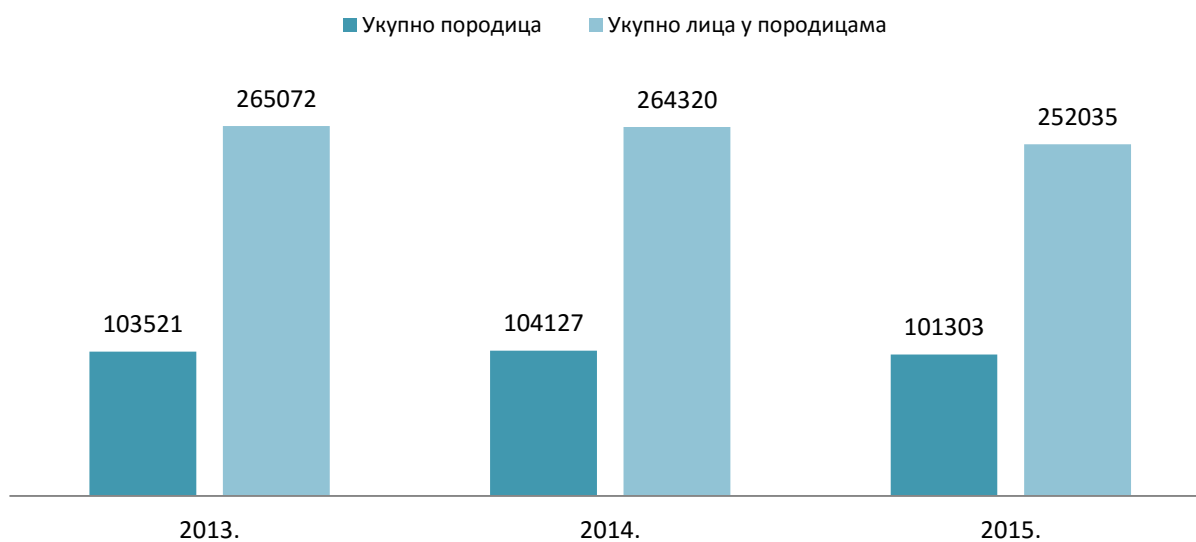
- У 2015. години новчану социјалну помоћ (основну и увећану) је примало укупно 252.035 корисника, односно 101.303 породице (Графикон 56). Од укупног броја корисника НСП, 161.627 корисника је пунолетно.
- Након значајног увећања броја корисника (породица и појединаца) НСП-а од 2011. године⁶ до 2013. године, од 2013. број породица и корисника НСП је у сталном паду. У 2015. години је, у односу на 2013. годину, број корисника НСП смањен за 5%, а број породица за 2%.
- У старосној структури пунолетних који примају НСП доминирају одрасли корисници са 77%, док је удео младих 15%, односно старијих 8,1% (Графикон 57).

⁵ 1) за појединца, односно носиоца права у породици - у висини основнице 1; 2) за сваку наредну одраслу особу у породици - од висине основнице 0,5; 3) за дете до 18 година - од висине основнице 0,3.

⁶ Повећање обухвата корисника НСП је са једне стране последица доношења Закона о социјалној заштити који је, између осталог, имао за циљ да омогући бољу заштиту сиромашних и повећање обухвата и адекватности социјалне помоћи, док се са друге стране пораст броја корисника свакако мора приписати и утицају економске кризе.

- Полна структура пунолетних корисника НСП је уједначена у 2015. као и у претходном периоду, са 48,3% мушкараца и 51,7% жена.
- У структури породица корисника НСП према броју чланова у 2015. години доминирају једночлане породице са уделом од 37,3%, док је најмањи удео породица које броје шест и више чланова и износи 5,2% (Графикон 58). У последњих десетак година удео једночланих домаћинстава се смањило за више од десет процентних поена, а удео је значајније смањен од 2012. године, што је последица промена скала еквиваленције које су омогућиле већу заштиту вишечланих домаћинстава. Међутим, заштићеност домаћинстава са више од шест и више чланова и даље је слабија. Уколико посматрамо лица која користе НСП према врсти породице, највећи је удео корисника живи у четворчланим породицама, односно 24,2%.
- У структури породица порастао је удео породица са децом, које у 2015. години чине 46,4% породица које користе НСП⁷. Пораст удела породица са децом последица је смањења удела једночланих домаћинстава и промена скала еквиваленције.
- Према врсти права, у структури породица корисника НСП у 2015. години, укупно 65,9% породица користило је основно право, односно 34,1% породица право на увећану новчану социјалну помоћ (Графикон 59).
- Код породица које примају увећану НСП уједначен је удео породица у којима чланови нису способни за рад и једнородитељских породица (Графикон 60). У 2015. години је било укупно 17.030 породица које примају увећану НСП, а чији чланови нису способни за рад, односно 17.550 једнородитељских породица⁸.
- Међу корисницима увећане новчане социјалне помоћи, у децембру 2015. године било је укупно 122.674 радно способних који чине 48,7% корисника и 129.361 или 51,3% корисника који нису способни за рад (Графикон 61).

Графикон 56 - Породице које остварују право на НСП и број лица у породицама, 2013 -2015.

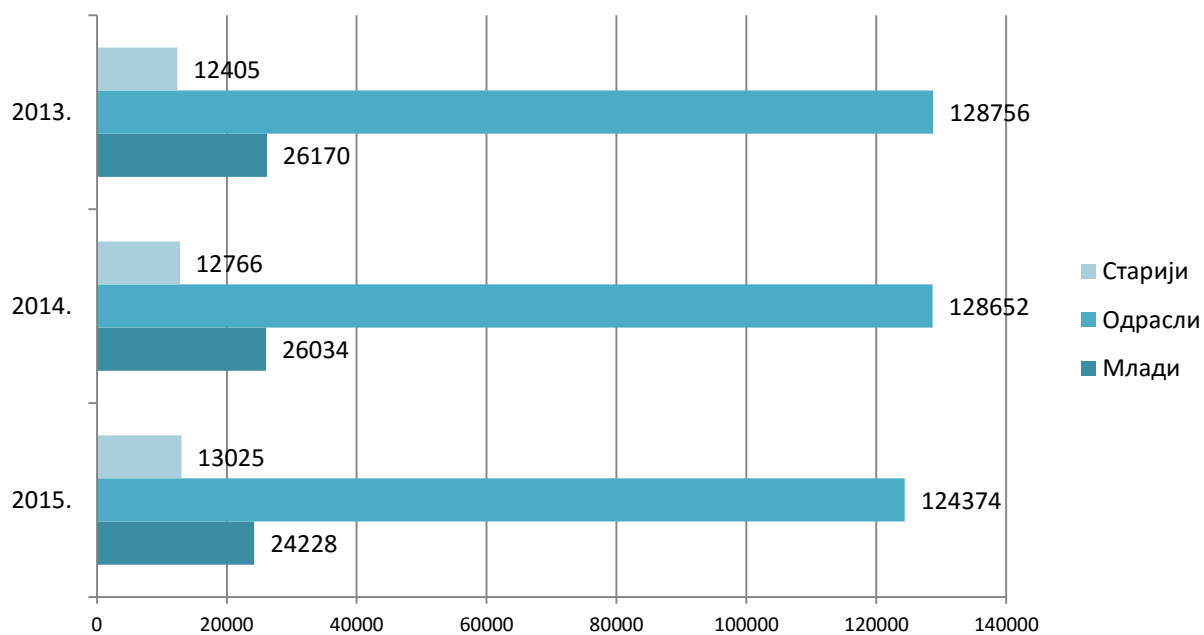

Извор: МРЗБСП

⁷ 2001. године удео породица са децом износио је 37,1%.

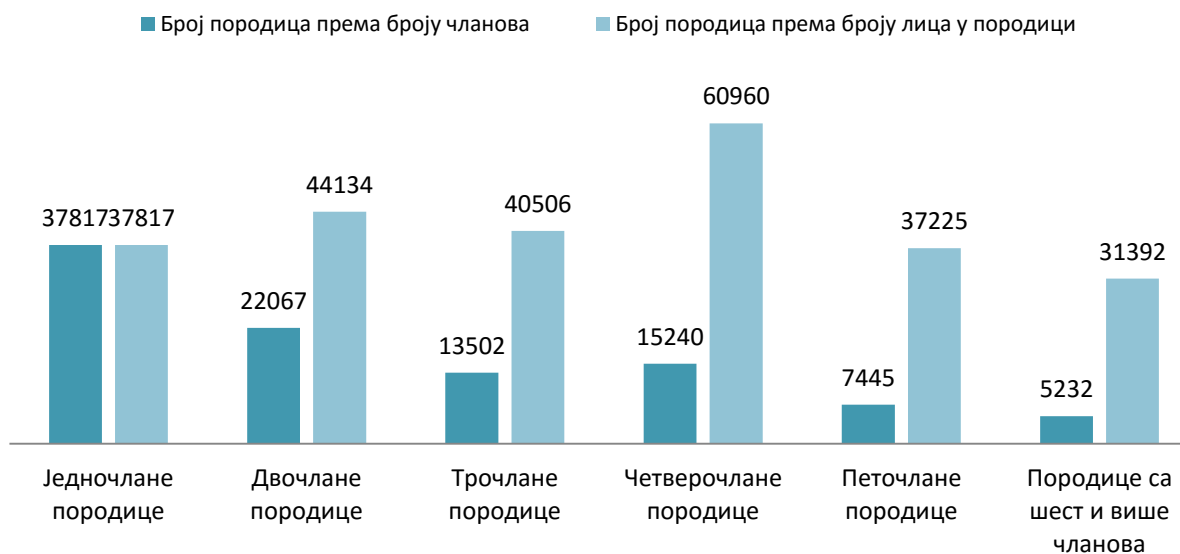
⁸ Од укупног броја једнородитељских породица у Србији, око 5% породица користи НСП.

Графикон 57 – Пунолетни корисници НСП према старости, 2013 - 2015.

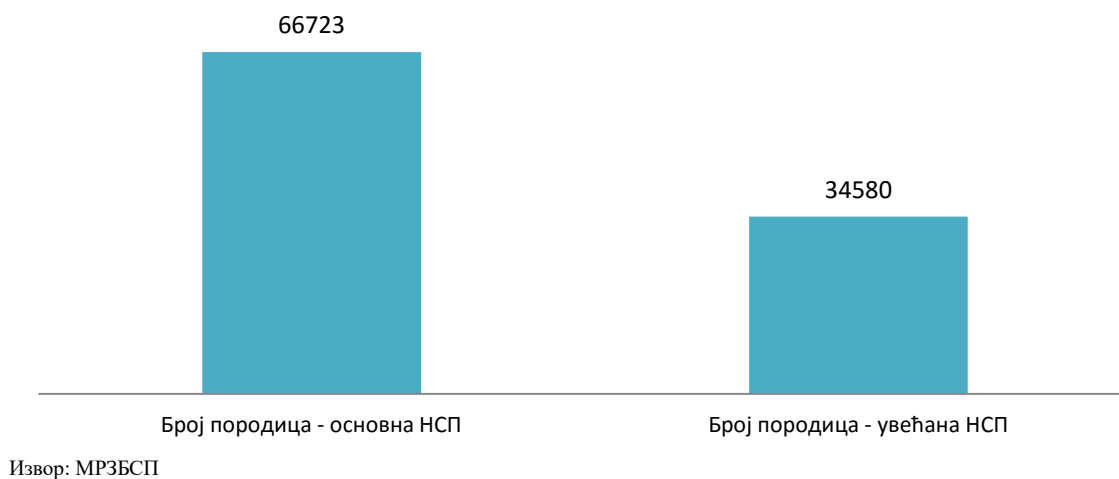
Извор: МРЗБСП

Графикон 58 - Породице које остварују право на НСП према броју чланова и према броју пунолетних лица, 2015.

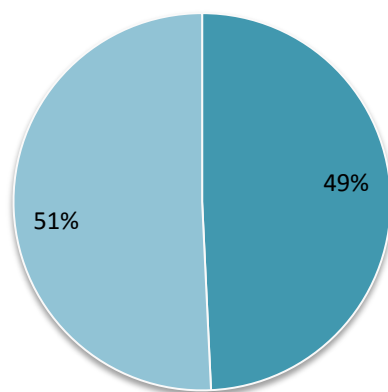
Извор: МРЗБСП

Графикон 59 - Породице према врсти права – основни и увећани НСП, децембар 2015.

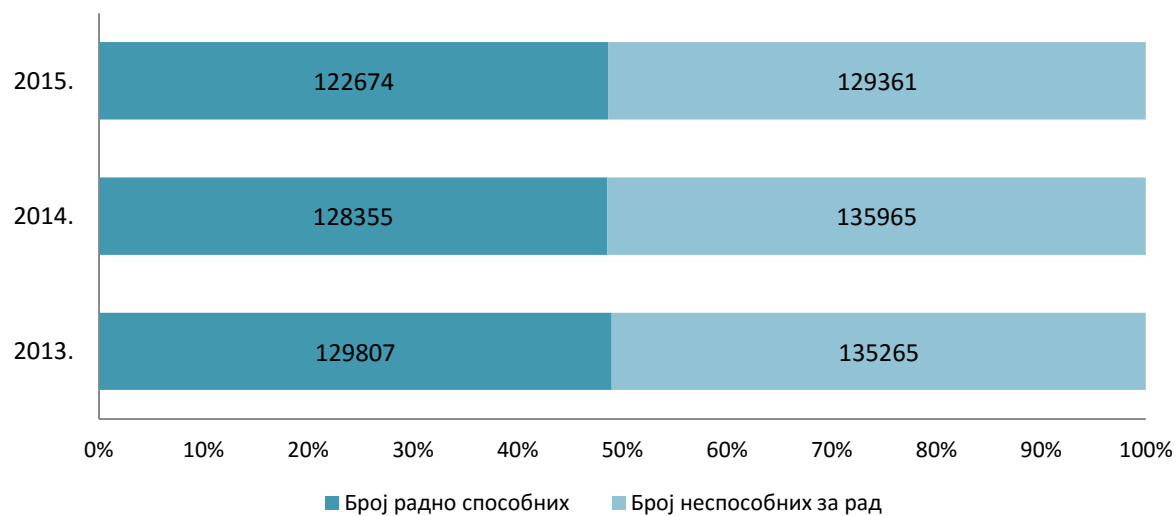

Графикон 60 - Породице који остварују право на увећану НСП према врсти права, 2015. (у %)

■ Број породица - неспособни за рад ■ Број једнородитељских породица

Извор: МРЗБСП

Графикон 61 – Пунолетна лица која примају НСП према способности за рад, децембар 2013 - 2015.

Извор: МРЗБСП